

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

BUCUR ȚINCU	Restaurarea omului
TEODOR MURĂȘANU	Adumbrire, De ziua primăverii, Otrăvită adiere, Cântec
GRIGORE POPA	Invitație la metafizică
MATEI ALEXANDREȘCU	Daisy
VIRGIL CARIANOPOL	Cântec pentru domna lui Neagoe Basa- rab, Resemnare
I. AGÂRBICEANU	La lăsat de sec
SILVIU BARDES	Jurnal
FLOREA CĂRUNTU	Pescuitorul de păstravi
MIA FROLLO	În suflet o lampă mi s'a aprins
RADU D. MOLDOVANU	Reculegere (trad. din Baudelaire)
STEFAN BACIU	Autobiografie
V. BENEȘ	Dorințele lui Stefan Hubertus
ION ȘTEFAN	Război și pace

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

GRIGORE POPA, (Scrisori din Paris). — V. BENEȘ, (Pictorul K. Hübner).

CĂRȚI

ROMULUS DEMETRESCU, (Perpessicius: Mențiuni Critice; — Ionel Teodoreanu: Arca lui Noe; — Eug. Lovinescu: Diana; — Victor Papilian: Fără limită; — Paul Constant: Râia; — Al. Lascarov-Moldovanu: Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu; — Iordan-Munteanu, Revizori și Inspectori; — Damian Stănoiu: Căsătorie de probă; — Emil Cioran: Schimbarea la față a României; — M. Suru: 1935 literar; — Al. Bilciurescu și G. M. Amza: Cine a ucis?)

INSEMNĂRI

BUCUR ȚINCU, (Sensul propagandei franceze în lume). — ZEVEDEIU BARBU, (Pe marginea unei conferințe a prof. D. D. Roșca). — N. LADMISS-ANDREȘCU, (Succesele pictorului N. Brana la București). — TEODOR MURĂȘANU, (Două poeme remarcabile. — Impotriva scrierilor pornografice).

PAGINI LITERARE

— ODATĂ PE LUNĂ —

INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENIUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR
MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON

Redactor: TEODOR MURĂȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abonamentul:

În țară, 1 an	Lei 180.—
Pentru autorități, instituții	„ 300.—
În țară, exemplarul	„ 20.—
În străinătate	dublu

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Redacția și Administrația: Turda, Piața Regina Maria, 23.

Manuscrisele *nu se înapoiază*. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

RESTAURAREA OMULUI

Pentru vremea noastră, dominată de ideea colectivistă și a statului totalitar, problemele cari-se leagă de realitatea personală a existenței omului, sunt privite ca niște „considerații inactuale” după celebra expresie a lui Friederich Nietzsche. Se crede în mod abusiv și păgubitor, că prin declasarea individualismului politic, omul însuși a încetat să mai existe ca problemă. Pasiunea politică a veacului nostru a promovat ideea anonimatului prin integrarea în colectivitate, la rangul de principiu suprem al existenței.

Omul ca realitate etică și spirituală precum și ceea ce se leagă de destinul lui personal a ajuns cu totul o valoare depreciată. El nu mai este prețuit și considerat în funcție de el însuși și de demnitatea care trebuie să însoțească în mod necesar ființa lui. În regimurile economice el este sacrificat pentru producție iar în cele de dictatură, pentru politică. Valoarea omului a fost raportată la capacitatea lui de a produce într'un regim și la fanatismul său politic în celălalt. Personalitatea lui are un preț numai în măsura în care se integrează unui ansamblu care-l domină.

Nu se mai poate vorbi astăzi de o valoare proprie care se acordă existenței omenești. Ea se stabilește exclusiv în raport cu ansamblul social. Omul a devenit un partizan într'un sistem oarecare, fără permisiunea atitudinilor echivoce. Realitățile economice și politice îl determină în mod exclusiv. Dela muncitorul de uzină la partizanul politic sau la intelectualul de azi — devenit și el un partizan — viața își primește o determinație strictă, o restrângere a plenitudinii ei interioare.

Această tragică situație a omului este negația unei întregi tradiții de cultură, în care omul a avut o valoare proprie iar viața lui o accepțiune integrală. De personalitatea omului s'a legat întotdeauna ideea libertății spiritului și a demnității lui superioare. Omul capabil de revoltă și de vis, de creație și inițiativă, a fost prețuit ca o valoare în sine iar nici decum în funcție de ceva exterior. Situația de astăzi în care el este doar o expresie numerică în cadrul social, însemnează negația exigențelor sale fundamentale de ființă spirituală. În procesul de azi al sacrificării omului nu este angajat orgoliul individualității sale ci o realitate mai profundă care este demnitatea lui eternă.

O reacțiune față de această sacrificare permanentă a omului a început să se producă, în atmosfera intelectuală a vremii noastre.

— Omul se constituie judecător al sistemului de viață care-l oprimă și în care existența sa și-a pierdut sensul propriu. El pune în discuție toate valorile pe care le-a provocat evoluția ultimelor decenii, confruntând totul imaginii și exigențelor lui spirituale. Intoarce la om considerat ca ființă spirituală cu toate atributele ei, este punctul de plecare al unui număr mare de gânditori contemporani cari consideră restaurarea demnității omenești ca exigența oricărei civilizații creatoare. Ei fac parte din mișcarea umanistă a vremii noastre, care fără să fie încă prea puternică este destul de semnificativă pentru viața de azi a culturii.

Problema omului și a destinului său actual l-a preocupat mult pe gânditorul rus Nicolae Berdiaeff, reușind să creeze o apreciabilă influență în domeniul intelectual. Dar considerațiile pur religioase și concluziile de aceeași natură ale lui Berdiaeff au făcut ca ideile lui să n'ăibă amploarea pe care o merită obiectul luptei sale. Nu atât cauza în sine i-a diminuat succesul convenit ideilor lui Berdiaeff cât mai ales filosofia istoriei pe bază religioasă, a cărei aderență la spiritul intelectualilor de azi este destul de redusă.

În Franța există o puternică mișcare umanistă, în special susținută de tineri. Criticul și esseistul Thiery Maulnier — una dintre cele mai mari speranțe ale Franței intelectuale de azi — analizând criza contemporană, găsește că ea este în degradarea omului prin condiția pe care formele actuale de civilizație i-au impus-o acestuia. („La crise est dans l'homme" Paris, Alexis Redier 1932) Thiery Maulnier își susține ideile cu o mare autoritate în articole și conferințe. În volumul „Demain la France" (Paris, Gasset 1934) scris în colaborare cu Robert Francis și Jean Pierre Moxence, ideea personalistă este ridicată la rangul de principiu de organizare al societății. Thiery Maulnier nu este un spiritualist de modă veche ci un realist în sensul cel mai acceptabil al termenului. Pentru el apărarea omului este încadrată într-o concepție realistă asupra societății și a statului. Deși membru al „Acțiunii franceze", Thiery Maulnier depășește imposibilitățile la care a ajuns această grupare politico-academică: Elev spiritual al lui Maurice Barres și Charles Maurras, el va fi mâine un nume răsunător al scrisului francez ca și maeștrii săi. Ca o indicație destul de semnificativă, este faptul că 1935 a obținut premiul francez de critică, ceea ce nu este deloc ușor într-o țară de severă selecție a valorilor.

Un tânăr ieșit nu de mult de pe băncile Școlii Normale — Emmanuel Mounier — susține o luptă personală dintre cele mai vii în coloanele revistei „Esprit". Emmanuel Mounier se inspiră din umanismul catolic cu o referință foarte pătrunzătoare la realitățile de azi. Articolele sale au fost adunate într'un volum care formează un corp unitar de doctrină „Revolution personaliste ou communautaire". În numărul pe Octombrie 1936, Mounier publică o pledoarie pentru personalism care a apărut recent deasemenea în volum.

În „L'ordre nouveau" — revista franceză cu mare răsunset — personalismul este susținut de către scriitorul catolic Daniel Rops. În cadrul acelorăși preocupări militează și „Revue du XX-e siècle".

In „La revolution necessaire“ (Grasset 1935) Robert Aron și A. Dandieu precum și în „Dictature de la liberté“ de R. Aron, personalitatea omului este privită ca un element central în faptul vieții și se condiționează succesul tuturor revoluțiilor sociale și politice de eliberarea ei. Nu este vorba de o neo-democrație fiindcă acest regim n'a adus o libertate reală pentru om, ci de un regim în care totul să fie privit din punctul de vedere al vieții integrale a omului.

Mișcarea personalistă este foarte puternică în Franța, deoarece această țară a fost totdeauna avangarda spirituală a umanității. În timp ce toate țările se rătăcesc în experiențe disperate de dreapta și de stânga, Franța continuă rămână pământul marilor idealuri de cultură și de progres al omului. Înălăturând alternativa comunism-fascism pe care unii o consideră obligatorie pentru toate popoarele, Franța realizează o soluție de echilibru pe care unii o consideră o slăbiciune dar care în realitate este cea mai justă. Timpul i-a dat Franței dreptate, totdeauna. În spiritul acestei introduceri, vom încerca să fixăm problema omului în raport cu evoluțiile din ultimul timp, cari au schimbat ordinea lucrurilor în lume. Desigur, o revoluție este un fapt complicat, o țesătură deasă în care istoria a împletit multe fire. Sensul ei complex nu poate fi lămurit decât abia târziu în istorie. Dincolo de justificările ei politice și economice cari pot fi foarte reale, interesul nostru va fi considerat numai din punct de vedere spiritual. Nu avem pretenția să formulăm o critică completă a fenomenelor contemporane. Tendința noastră este să le judecăm în raportul lor cu omul considerat în esența lui eternă, ale cărei atribute nu pot fi raportate la nici o formă de existență socială. Încercarea noastră nu poate fi privită decât din acest punct de vedere.

I.

Cele două revoluții ale secolului nostru — comunismul și fascismul — au atentat deopotrivă la libertatea omului. Ele fiind două forme istorice cari trăesc în acelaș timp, prezintă mai multe asemănări formale decât diferențe categorice. Amândouă se hrănesc din mitul colectivist și concep omul ca o ființă pur socială. Amândouă subordonează politicului, toate celelalte realități. Totul este sacrificat exigențelor politice și sociale, întrupate în stat. Creațiile spirituale se subordonează statului pe care la nevoie îl justifică. Omul în aceste două regimuri nu se definește pe latura etică ci pe cea politică. Măsura în care el este util statului și finalităților lui, determină valoarea pe care el o prezintă. Tinereța a încetat să mai aibă o valoare psihologică proprie. Ea a devenit o problemă politică. Iraționalul fecund pe care-l relevă existența celor tineri este încadrat într'o riguroasă disciplină și înăbușit sub uniformele roșii, negre sau brune. Omul este un partizan și atâta tot. Spiritualitatea care se leagă etern de conștiința umană, este pentru comunism un vestigiu de reacționarism iar pentru fascism, urmele unui liberalism perimat. Toate virtuțile omenești: eroismul, iubirea, devotamentul, trebuiesc subordonate necesităților de ordin colectiv. Ele domină ca un destin existența personală a omului. Autonomia persoanei, care

a format orgoliul întregii noastre tradiții de cultură, a dispărut aproape cu totul. Copilul aparține statului dela naștere, cu toată ființa lui morală. El devine un instrument al necesităților politice. Nici independența, nici mândria de a fi el însuși, care a însoțit ca o podoabă eternă tineretul, nu-l mai caracterizează azi, în regimurile cezariene. Tineretul este o problemă politică iar nu psihologică. Regimurile moderne cari se ridică prin tineri, îi transformă în subordonați resemnați ai intereselor politice ale statului. Sensul vieții și al omului, conceput în esența lui independentă de orice formă istorică, a dispărut aproape cu totul. În locul lui a rămas exemplarul politic al vremii, fără o existență și valoare proprie.

Educația spirituală s'a politicianizat și ea complet. Omul nu se mai poate hrăni din resursele eterne ale ființei lui, din îndoelile pe care i le pune destinul, din frământarea interioară care a dominat ca un motiv central toate creațiile lui până azi. Regimurile moderne au suprimat aceste preocupări și le-au înlocuit cu un program bine precizat. Literatura nu mai este liberă. Ea trebuie să fie tematică, glorificând regimul și valorile lui. Literatura sovietică de azi, sub eticheta de „realism socialist” trebuie să zugrăvească pe omul de uzină sau din kolhoz care construiește cu elan obligatoriu, socialismul. Omul acestei literaturi nu este cel obicinuit pe care ni-l înfățișează psihologia omenească. El este un șef bolșevic a cărui viață este consacrată exclusiv problemelor sociale. Iubirea, ura, îndoelile, reveria, emoția religioasă în fața cosmosului sunt considerate reminiscențe și slăbiciuni burgheze. Analiza psihologică este socotită decadentism reacționar. Latura și funcția socială a omului sunt calitatea lui exclusivă. Viața interioară este suprimată, fiindcă n'are nici o utilitate în ansamblul social.

Filosofia este și ea o afacere de partid. Ea trebuie să fie materialistă prin definiție. Metafizica este exclusă ca o superstiție reacționară. Programul secției filosofice a academiei din Moscova are misiunea să dovedească adevărul marxism-leninismului și eroarea idealismului. Religia nici nu intră în cadrul problemelor de cultură. Ea este în mod principial exclusă. Concepția despre știință și despre om este în mod necesar materialistă. N'are nici o importanță faptul că în toată tradiția culturai occidentale, idealismul a fost o realitate permanentă. El a fost declarat filosofie burgheză reacționară iar verdictul acesta este obligatoriu pentru toate conștiințele.

Fără îndoială că nu toate țările de dictatură, impun o constrângere egală. Rusia asiatică și incultă n'a cunoscut niciodată libertatea deci dictatura spirituală de azi nu cunoaște limite. În Germania și Italia nu este așa. Nivelul de cultură al acestor țări a împiedecat abuzurile în ingradirea libertății. În definitiv, toate țările realizează forma de dictatură care corespunde nivelului lor spiritual.

Dictaturile de dreapta și de stânga nu se ocupă de problema omului ca ființă și existență individuală ci ca ființă și existență colectivă. Cauza acestei stări de lucruri are o mare semnificație pentru cunoașterea timpului nostru. Dictaturile moderne n'au avut

inițial un sens spiritual ci unul pur material. Ele nu erau decât cadre exterioare pentru viață iar nu conținuturi noi care să angajeze viața totală a omului. Ele nu s'au născut pentru soluționarea crizei sufletești a omenirii ci din necesități economice. Comunismul își declară în mod sincer caracterul lui economic atât ca punct de plecare cât și ca finalitate. Fascismul n'ar fi existat în cele mai multe țări fără criza economică și socială care a bântuït și bântue încă. Într'un cadru de viață normal, necesitatea dictaturilor n'ar fi fost simțită. Dar în marea tulburare a crizei cu inevitabilele ei răsturnări materiale și morale, s'a simțit nevoia unei organizări a vieții prin forță. Acest sens material al dictaturilor este caracterul lor cel mai evident.

Dacă ele nu s'au menținut la atitudinea lor inițială și firească de organizare materială a existenței, ci și-au afirmat dominația integrală asupra spiritului omeneșc, aceasta rezultă din slăbiciunea lor organică. Faptul că un regim nu se poate menține decât prin dirijarea morală cea mai riguroasă, dovedește lipsa lui de rădăcini în conștiințele omenești. Apărând în istorie ca forme de organizare materială, dictaturile nu se pot menține multă vreme în această atitudine. Ele au nevoie de aderența sufletească a masselor, fără de care menținerea lor este imposibilă. Neputând obține această aderență spontan, ele reformează sufletul omeneșc prin stat pentru a-l face credincios. Nicăeri propaganda, cultura de stat, literatura de comandă cu un cuvânt încarcerarea spiritului n'a fost mai mare decât în aceste regimuri. Asupra omenirii se comite un atentat la libertatea interioară care este fructul suprem al civilizației. Lumea a fost transformată într'o masă de partizani a căror viață sufletească sunt formulele de propagandă, de ură, și de ideolatrie populară. Conștiința omenească pare o lumină stinsă care nu mai arde în nimeni să-i dea nobleța și atitudinea morală superioară pe care o întâlnim în trecutul culturii noastre.

Regimurile politice de azi au provocat o schimbare radicală și în morală. Ea nu mai poate exista astăzi, fiindcă toate regimurile sunt născute și întreținute din irațional. Ori pe o bază irațională nu se poate construi o morală. Morala unei vieți iraționale este fără obligații și sancțiuni. Ea nu poate fi decât rațională fiindcă rațiunea singură îi fixează valorile. Valorile de azi sunt pur politice nu etice. Bmul ca ființă morală bazat pe libertate a dispărut din circulație. În locul lui a apărut marioneta politică, omul de partid în uniformă, care fixează morala în așa chip ca necesitățile politice să fie mai bine servite.

Este o iluzie să se creadă că istoria a fost o permanentă dictatură. Uneori a fost în istorie, în special la sfârșitul imperiului roman dictaturi materiale în felul celor de azi. Dar epoca creștină pe care o înfățișează unii ignoranți ca pe o tiranie seculară, a fost în realitate timpul celei mai mari libertăți spirituale. Creștinismul a fost timp de secole unica religie concepută și singurul sens de viață posibil. El avea interpreți dar nu dușmani, în interiorul lui. Libertatea exista în sensul că orice atitudine ar fi luat omul, el

trăia tot în atmosfera creștină, fără nici o presiune de ordin exterior. Creștinismul constituia suma întregii culturi posibilă a aceluși timp. Ea nu era nici contestată nici pusă la îndoială. Era un crez absolut în afară de care nu se ma concepea nimic. Acest crez nu era impus de nimeni, nu era fructul unei propagande ci era climatul organic al vieții, fără de care aceasta nu avea nici un sens. Starea de intoleranță față de știință a avut-o biserica foarte târziu în epoca ei de declin, dar nicidecum n'a caracterizat esența ei constitutivă. Comparația între așa zisa dictatura a spiritualității creștine și dictatura de azi este un abuz. Creștinismul a fost un spirit preparat prin suferință și martiraj timp de secole, Dictaturile de azi sunt soluții materiale și imediate pentru o criză pe care n'o vor putea rezolva. Cea mai bună dovadă a ineficienței lor, este stingerea foarte repede a spiritului revoluționar din ele. Revoluția rusă, a devenit un stat cu armată și birocrație ca oricare altul. Ea nu mai dă lumii motive de a trăi și de a muri. Această revoluție nu mai este un mit ci o instituție, așa cum spune cu bună dreptate Jean Richard Bloch, simpatizant al comuniștilor. Ea nu mai este un simbol care să facă să vibreze conștiința. Tot efortul ei este să inspire încredere în cadrele ei de organizare materială. Revoluția nu mai are forța distrugătoare a mitului. Ea este realistă și prudentă. Rusia de azi nu mai poate crea o mistică și un ideal fiindcă este pur materială. Credința ei este moartă odată cu realizarea ei. Trotzky s'a revoltat împotriva stagnării revoluției prin etatizarea ei, el crede că drumul revoluției a fost deviat. În realitate acest drum a fost fatal. Viciul revoluției rusești este interior. Ideia revoluționară nu mai este un ideal ci un stat care se menține prin forță. Elanul ei este în materie și supus acesteia. Din cauza aceasta, ideia revoluționară s'a transformat brusc într'o instituție conservatoare și statică. Omul a trecut dela o exploatare veche la una nouă. Marele paradox al revoluțiilor spune Thierry Maulnier, este că nici una nu poate rămâne credincioasă victoriei decât renunțând la revoltă. Secretul acestei abdicări este în sensul lor economic din care pornesc și dela care așteaptă să fie consacrate.

În structura regimurilor moderne există un element esențial care le explică sterilitatea spirituală și suferința omului. Este statolatritia devenită dogmă. Ceeace se numește azi stat totalitar vrea să fie armonia intereselor, printr'o activitate superioară care le dirijează. Este o realitate sintetică în sensul filosofiei dialectice a lui Hegel. Oamenii cari se impresionează de cuvinte, au văzut în caracterul sintetic totalitar al statului, formula justă a necesităților spirituale de azi. Există o întreagă mistică a totalității statului care prin integrarea tuturor formelor de acțiune, vrea să ajungă la echilibrul lor. Este meritul lui Aron și Dandieu de a fi denunțat în cartea lor „La revolution nécessaire”, caracterul hibrid al acestei formule. Sinteza care se aplică foarte bine lucrurilor moarte și măsurabile, nu convine însă realităților vii. Ea nu este decât un compromis, o anulare a specificității părților componente și reducerea lor la egalitate. Procesul sintezei anihilează virulența factorilor în cauză și în locul

unui conținut viu ajungem la o sinteză artificială. Viața unei comunități este un câmp de forțe concrete, de energii cari vor să se impună prin originalitatea lor specifică. Statul totalitar însemnează uciderea acestei originalități și triumful unei abstracțiuni impersonale asupra unui concret specific. Sinteza prin care și dreapta și stânga își justifică poziția, nu ține cont de faptul că există antinomii inconciliabile. Viața există numai prin antinomiile permanente pe care le oferă. În cadrul vieții sufletești antinomiile nu se sting niciodată. Stingerea lor însemnează stagnare și moarte.

Nu se poate închipui ca problema personalității omenești să se rezolve prin eticheta miraculoasă a sintezei. Individul poartă în el ancestral, un element anarhic, o neliniște creatoare în afară de forme. Această formă este ireductibilă într-o sinteză abstractă și impersonală. Ea ucide originalitatea și forța revoltei, care este condiția supremă a oricărui sentiment al personalității. Statul care vrea să absoarbă totul, distruge legătura concretă și naturală care există între om și mediu și o înlocuiește printr-o abstracțiune. Sinteza totalitară distruge idealul etern creator al anarhiei personale, care nu trebuie confundată cu anarhia vulgară a bunului plac. Anarhia este în ordinea firei noastre tot atât de naturală ca și rațiunea. Ea este calitatea specifică a omului care aspiră la originalitate, fiindcă ea însemnează inițiativă și depășire de sine.

Dar nu numai statul modern, ci și întreaga viață de azi, industrializată și standardizată, ucide concretul omesc și afirmă supremația abstracțiunii. Este o întreagă atmosferă istorică în care omul nu mai găsește sensul ființei sale integrale.

II.

Prin faptul că personalismul ia o poziție adverse orientărilor contemporane, s'ar putea interpreta ca o lipsă de realism și ca o preferință pentru o soluție ideală și fără riscuri. Ar fi legitim, poate, să i se obiecteze că el evită termenii reali ai vieții actuale, preferând o poziție abstractă care n'are nici o legătură cu mersul actual al lucrurilor.

Idealismul poziției personaliste este numai aparent. Am fixat în introducerea acestui eseu, punctul de vedere particular din care privim evenimentele contemporane. În al doilea rând, el consideră o realitate mai fundamentală decât celelalte, personalitatea concretă a omului. A apăra pe om este a vorbi în termenii celui mai autentic realism. Dacă a refuza să accepte soluțiile pe care sistemele de azi o dau existenței omului a făcut-o dintr'un motiv foarte întemeiat. Convingerea lui — foarte justă, dealtfel — este că omul nu se încadrează perfect în niciun sistem, nici politic nici social. El este mult mai complicat decât toate sistemele față de care rămâne mereu o enigmă, un factor irațional de revoltă și independență. Personalitatea omului a fost și va rămâne un mister. Acei cari încearcă să înăbușe realitatea ei tulburătoare, vor s'o evite nu s'o rezolve. Omul care acceptă integrarea lui perfectă într'un sistem oarecare, se neagă pe sine, renunță la esența sa. Toate sistemele

---

cari nu știu să respecte egoismul omenesc, independența și libertatea omului vor sfârși prin a se ruina. Toate încadrările forțate se fac cu prețul unor sacrificii de pe urma cărora suferă cultura și viața.

În secolul trecut, raportul dintre om și mediu a fost considerat dintr'un punct de vedere ca totul fals. Omul era privit ca o entitate independentă care are conflicte permanente cu mediul social. Anarhismul și individualismul secolului trecut au făcut în mod egal eroarea de a vedea între om și mediu o luptă ireductibilă și interminabilă. Această falsă poziție a fost abandonată de mult. Sociologia însăși nu se mai ocupă de ea, având alte probleme mult mai importante de rezolvat. Personalismul actual nu însemnează nici decum o revenire la antinomia individ societate. El privește problema cu totul original.

Legăturile dintre om și mediul social sunt naturale și corespund naturii vieții. Ele sunt organice și indiscutabile. Omul este sociabil prin esența lui, cum spune Aristot iar societatea este condiția inevitabilă de realizare a omului. Faptul că aceste legături au creat atâtea dificultăți astăzi, se datorește falsificării naturii lor prin ideologiile moderne. În loc să se respecte realitatea lucrurilor care stabilea între om și mediu un echilibru relativ, ideologiile sociale și politice au distrus o ordine ideală înlocuind-o cu una fictivă. Anumite ideologii au declarat că singura realitate este individul căruia trebuie să i se subordoneze totul, alte ideologii dimpotrivă au declarat individul o valoare neglijabilă, proclamând atotputernică societății. Rousseau deoparte iar Marx și Durkheim de altă parte fixează două lipsuri de gândire antagonistă asupra omului și societății. Opera livrescă a rupt pe om din realitate și i-a dat un loc după placul ei, sacrificându-l de fapt în ambele cazuri. Rousseau a voit să-l elibereze pe om politiceste prin democrație. În realitate l-a robit căci democrația este domnia masei nu a individului. Ea este cezarismul colectiv nu individual. Marx pe de altă parte a voit să-l elibereze pe om economiceste. N'a reușit în realitate decât să-l facă sclavul economic al colectivității. Socialismul este stadiul final al societății capitaliste. El este un capitalism de masă, cum spune Oswald Spengler, sau un capitalism văzut de jos (Les années decisives).

Ideologiile naționaliste contimporane prezintă aceeași falsificare a relațiilor între om și mediul național. Legătura unui om cu mediul spiritual al națiunii, este fatală. „A fi naționalist este a accepta un determinism” — spune Maurice Barrès. Este normal și natural ca omul să trăiască în cadrul națiunii. Acest fapt ține loc oricărei demonstrații teoretice. El este condiția universală a existenței. Naționalismul modern n'a lăsat însă lucrurile așa, ci a conceptualizat până la absurd legătura dintre om și națiune. Din ceeace era înainte o lege naturală s'a născut o idolatrie. Naționalismul a dus până la exasperare cultul acestei legături. A accepta numai valorile națiunii tale, a le crede singure valabile și juste, a substanțializa ideea de națiune ca ea să planeze ca un destin peste toată existența individului, este maniera de a fi a naționalismului de azi. Individul

nu mai trăiește decât în funcție de această abstracțiune care domină. Naționalismul modern a distrus ceea ce este, firesc și biologic, just în relațiile dintre om și mediul național, înlocuindu-le cu mitul colectivului nediferențiat. Din punct de vedere formal, este aceeași atitudine pe care a luat-o și sociologismul contemporan pentru care singură societatea este o realitate valabilă. Există în epoca noastră mituri absurde, de integrare în anonim, de renunțare la personalitate pentru deliciale unui sensualism gregar. Sunt atitudini de secte rusești, antebelice, în care dispariția sentimentului personalității este socotită ca prima condiție a fericirii.

Aceste atitudini sunt în opoziție cu tradiția culturii occidentale care a fost de esență personalistă. Omul este deasupra sistemelor și în opoziție cu ele. Există în el o parte care rezistă oricărei tendințe de opresiune. El se încadrează organic în mediul social dar pretinde ca aceasta să nu-i sacrifice egoismul lui care se numește libertate și demnitate. Viața integrală nu se realizează decât prin libertatea organizată prin spirit. Ea crează permanent în om necesitatea revoltei, voința noutății creatoare și tinerețea spiritului. Sacrificarea omului pentru producție sau pentru politică înseamnă un atentat la esența personalității lui de ființă liberă, spiritualizată.

Problema omului, pe care unii o socotesc fie perimată fie inexistentă, constituie în permanent semn de întrebare. Ea este mereu actuală fiindcă omul nu se definește niciodată în funcție de un regim ci de el însuși. Problema omului fiind de natură spirituală, va continua să răscolească sufletele cari nu vor să încemenească nici să renunțe la existență. Restaurarea omului este legată de voința lui de a nu renunța la sine însuși.

BUCUR ȚINCU

A D U M B R I R E

Acum mă 'mbăt de liniște...

In câmp cu codru 'n miezuină
Străluminând tristețe și ruină
Agonizează 'ntinse dezolări de miriște...

M'am răzimat pe-un braț
In țelina cu coliliu păis,
Cu ochii 'nchiși ascult, ...
Gângăanii mii torcând în panică
Intind de-asupra-mi fin paianjeniș...

Ascult... ascult...
De undeva, din al pădurilor imperiu,
Răzbate somnoros talang tiling.

Mi-e milă să mă mișc
Să nu-l ating
Picpicul de cristal să nu li-l speriu.

Gorunii în coloane maiestoase
Ca 'n urma unor lupte
Din loc în loc arată brațe rupte.

Acum stau drepți, înmărmuriți —
Prin ramurile ciunge
Lumina curcubeielor străpunge
Peste covoarele de frunze galbene
Și de tăceri
Un freamăt scurt
Ca printr'un geam,
A lunecat o foaie
S'a aplecat un ram...

Intruchipare aeriană,
Desculță,
Cu părul galben, evantai pe umeri
Printre copacii muți, Fecioara Toamnă,
N'a fost mai svelță antica Diană —
Vopsea de lună plină,
Fulger de sănii, sunet de aramă
Peste covoarele morții
Atingerea pașilor ei mici
Joc înflorit de licurici...

Din creangă 'n creangă
Sub așternut de coaje
O văd purtându-și mâinile cu vraje
Să caute culcușul mugurilor...
În somn pădurea o aud cum își bocește
Frumusețea de ieri...

Și vor veni iar primăveri!

De-acum tot una
Prin nori aluneca sau cadă luna
Dezastre poarte vânturi și răscoale,
Văltori de plâns prin ramurile goale,
Bulboana lor cât cerul de înaltă
Răzbată, bată
Scheletele gorunilor deolaltă,
Tot una!

Străpungă paradisiac tiling talang
Urechea-mi n'o să mai înregistreze-un bang,
Din mările azure
Revină-ți iar comorile, pădure,
În ape, în flori
În ceteri, în viori,
Din mii de melodii și mirodenii
Îmbie-se pe-aici minuni și genii...

Eu voiu dormi milenii de milenii...!

DE ZIUA PRIMĂVERII

Parfum de stejie amară
Răsbuțnet cald de răs și cântec
Mai proaspătă ca un descântec
Sosește, albă, până 'n seară
Domnița Primăvară.

Serbătorește cântă goarneau
Insectele și-au dat cu lustru coarneau
Se 'mpart miresme de zăpezi topite
Tot vin și pleacă ritmuri de copite
Pe nori, pe umbre și pe vânt
Pe dedesupt și pe deasupra de pământ
Cling-clang, alaiu, firețuri și fanfară,
Domnița Primăvară.

Și-au scos căpșorul ghiociei, viorelele,
Se hârjonesc în rochii verzi nuelele
Și mieluseii behăie
O lume 'ntreagă forfote pe stradă
Cu huet de paradă
Și 'n vreme ce tot insu-ar vrea s'o vadă,
Voioasă, chipu-și fulgeră 'ntr'a noua țară
Domnița Primăvară...

OTRĂVITĂ ADIERE

Te văd, te simt la margine de țară
Apocaliptică fiară,
Tu nouă și îngrozitoare Barbărie
Cu nume ce sparie...!

Solzii de panteră când ți-i suni,
Plâng, ca pruncii, tainele 'n genuni,
De rânjetu-ți oblic, otrăvită adiere,
Floarea crudă cade, iarba pieră...

Barbărie, Barbărie,
Cu nume ce sparie, University Library Cluj
Te vedem în visurile rele
Piază ce umbli să stingi stele.

Vedenia lui Baltazar, semne, semne,
Umblet de schelete, sunet sec de lemne...!

Turbure ni-e masa, gândul, somnul,
Speriate sufletele s'au întors spre Domnul:
Nu ne va vinde, nu ne va lăsa,
Aleluia!

C Â N T E C

Dac'aș fi asemeni pomișorilor
Ce-i aduce primăvara pe pământ,
Podobiți cu tot ce-i scump și sfânt,
Din minunea florilor, culorilor —

Mi-aș lua hăinițe albe, nouă...

... M'aș juca pe câmp cu tainele,
Ochii mi-ar fi picături de rouă,
Inima și sufletul ca hainele...! !

TEODOR MURĂȘANU

INVITAȚIE LA METAFIZICĂ

D-lui D. D. Roșca, dascălul meu de învățătură filosofică și confesor de cumplită neliniște metafizică.

Trei sunt drumurile pe care omul trudind, din rob al lui Dumnezeu, poate deveni colaboratorul Său: credința fierbinte, arta mare și gândul metafizic. Colaborator, în sensul unei eterne aspirații de *recreație* a lumii. Tustrele drumurile de care vorbim pornesc dintr'un adânc sentiment de neliniște și dintr'un tot așa de adânc sentiment de nemulțumire față de ceea ce este dat. Pentru că ceea ce este, nu e cum ar trebui să fie. Fiecare însă prin mijloace proprii, caută să schimbe ceea ce este dat, să *recreeze*, în fiecare clipă și în vecinicia timpului, lumea, cu toate păcatele și farmecele ei. Și în această ipostază de colaborator al Domnului, omul devine o funcțiune prin excelență *demiurgică*. De aici destinul regal al omului între celelalte viețuitoare și tot de aici necuprinsele și neîmblânzitele lui neliniști. Neliniști izvorite, nu din incertitudini biologice sau din frica de moarte materială, ci din neastâmpărată curiozitate cunoscatoare și din prea mare bogăție interioară. Nu trebuie să ascundem de fel că nu arareori, dacă nu totdeauna, cel mai înalt grad de potențial interior este însoțit de cea mai înaltă conștiință a neîndestulării de sine, de dramatica, și totdeauna de problematica, *luptă cu imposibilul*. Oamenii cei mai înzestrați sufletește sunt totdeauna și cei mai nemulțumiți, cei mai revoltați și cei mai neîmpăcați cu ceea ce este dat. Ei trăiesc, în același timp, din îmbuibare sufletească și din aspră insuficiență. Atitudinile sfâșiate, echilibrul rupt la infinit, răstignirile între posibil și imposibil, sacrificarea celui dintâi pentru dorul urzător al celui din urmă, formează, de când e lumea, climatul lor propriu. Ei nu se luptă cu un dușman identificat, ci cu lumea, cu Totul, cu Universul. Și atunci, *atitudinile lor sunt totalitare*, luate în fața Totului, cu care s'au încins la luptă dreaptă și eroică. Iar dramele și conflictele lor interioare devin drame și conflicte cosmice. Că se întrupează în operă de artă, în sistem de gândire metafizică sau în lumina transfiguratoare a credinței, ele nu sunt decât proiecțiuni pe fundal cosmic ale marilor neliniști personale. Iar aceste neliniști sunt tot așa de reale ca și peștii apelor, păsările văzduhului și dobitoacele pământului. Inrudite, căci au același izvor și aceeași substanță hrănitore, ele nu se deosebesc decât prin *formele fructelor*. Egale în formele lor ultime și în valorile pe care le instituesc, — orice criteriu de ierarhizare la acest punct de culminare a spiritualității ni se pare arbitrar și neavenit, — ele formează coroana de prerogative a omului față de totalitatea celorlalte viețuitoare. Căci din câte știm până acuma, numai omul a ajuns la o *concepție totalitară despre lume și viață*. Și credem că în aceasta constă toată *maiestatea divină a omului*, dar și cui-

bul ispitelor care-l pândesc și vânturile dramelor care-l bântue.

Oricum ar fi însă, fiindcă aceste Invitații se adresează publicului cetitor românesc, ne simțim datori să dăm anumite lămuriri, mai ales pentru problema care ne preocupă în momentul de față

În noi, în destul de numeroase cercuri așa zise intelectuale și universitare, domină despotic o seamă de prejudecăți antimetafizice sau, dacă vreți, antifilosofice, pe cât de neîntemeiate pe atât de ridicole. Nu ne putem opri acuma asupra cauzelor determinante ale acestei mentalități, nici asupra nivelului dezastruos de scăzut la care se dă această luptă antimetafizică. Semnalăm doar și reținem starea de fapt ca atare, Amintim numai, în treacăt și fără nici o intenție de osândire, că la Cluj, când m'am înscris eu la universitate, (1929—30), cu gândul de a urma studiile filosofice, studenții cari aveau preocupări de natură pur speculativă sau voiau să facă licența în filosofie propriu zisă erau considerați cel puțin neserioși. Toată lumea, înțeleg cea studentescă, dacă voia să fie considerată serioasă, trebuia să facă psihologie experimentală, sociologie sau în cel mai rău caz pedagogie. Toate, bineînțeles, însoțite de refrenul romanșios, că sunt științe experimentale, obiective, utile și mai presus de toate oferă posibilități de plasare. Nu exagerăm dacă spunem, și nu vrem să supărăm pe nimeni, că era în această privință un anumit sistem de constelații satelitice, mai obscure sau mai luminoase, care se ocupau cu recrutarea aderenților. Iar zelul și priceperea științifică a neofiților erau apreciate în raport direct cu umilința și fidelitatea lor față de steaua polară a constelației.

Pe această cale s'a ajuns la situația paradoxală și ridicolă că la anumite seminarii dela Facultatea de Filosofie și Litere cea mai gravă obiecție ce se putea aduce unei lucrări era că „*e prea metafizică*” sau, cu favorul circumstanțelor atenuante, că „*e prea filosofică*”.

Iar *metafizica* și *filosofia*, în ignoranța neagră a combatanților, erau sinonime cu *obscuritatea*, cu *poezia*, care se bucura de același suveran dispreț, cu *sentimentalismul vag și mălăieț*, scurt, cu *pierderea de vreme*. Și nu arareori auzai sentințe de următoarea profunzime: a face filosofie înseamnă a bate câmpii sau, pe un ton de îngăduitoare bunăvoință, a face filosofie înseamnă a trage mâța de coadă, prin urmare, a fi cel puțin pe jumătate nebun.

Să nu mai vorbim de tonul și de înălțimea de la care prostia suficientă de sine trafa filosofia.

Asta era atmosfera universitară dela Cluj și nu cred că difera prea mult de opinia general românească despre filosofie. Bineînțeles, din această opinie generală sunt scoși puținii și adevărații cultivatori ai problemelor filosofice dela noi pe care, nu exagerez dacă spun, că-i poți număra pe degetele dela mâini.

Ceea ce am văzut, am trăit și am criticat totdeauna la Cluj nu e decât un fragment reprezentativ al mentalității generale. Variații îmbucurătoare într'o direcție sau alta pot să fie. Linia generală însă rămâne.

Am fi însă nedrepti dacă n'am recunoaște, și de data asta cu mare satisfacție, că în ultimul timp s'au produs schimbări simțitoare.

Se observă o preocupare din ce în ce mai pasionată și mai largă pentru problemele filosofice. Tânăra generație românească, cu sentimente total panromânești, cum spuneam altădată, cu sensibilitatea biciuită de toate problemele timpului și mai ales ale neamului, manifestă o vădită pasiune și înțelegere pentru filosofie. Toate revistele și publicațiile noastre sunt împănate cu articole mai mult sau mai puțin de natură filosofică. Nu e timpul să insistăm acum asupra calității lor. Ori care ar fi ea, și în această privință nu suntem robii iluziilor, faptul rămâne: frenezia tineretului nostru pentru problemele spirituale și tendințele lui îndrăznețe și multiple de a găsi explicații metafizice realității românești, al cărei destin îl preocupă cu deosebire, nu se pot tăgădui de nimeni.

Trebue să amintim că această intensificare a preocupărilor filosofice a dus pe plan practic la înființarea catedrelor de filosofie la toate liceele. Astăzi, țara este împânzită de o rețea de iubitori de înțelepciune, cum numiau cei vechi filosofi. Care vor fi roadele acestei inițiative vom vedea. În orice caz, misiunea profesorului de filosofie este cea mai grea, dar și cea mai frumoasă. El trebuie să fie spiritul sintetic și director al liceului, pentru că lui îi sunt încredințate disciplinele cele mai aproape de sufletul elevului din cursul superior al liceului și împreună cu ele educația morală. Profesorul de filosofie trebuie să deschidă drumuri nouă în școala românească, să ducă acolo mult suflet și mult devotament pentru a putea deschide și forma suflete. Nu trebuie să uite nici o clipă că are de lucru cu vârsta cea mai metafizică a vieții, adolescența, cu cea mai dificilă, dar și cu cea mai eroică și mai hotărâtoare. Nimeni ca elevul la această epocă nu este mai frământat și mai chinuit de problemele care alcătuiesc substanța metafizică a filosofiei. Nimeni mai mult ca elevul la această dată, copleșit de problemele vieții sale în neconținută fierbere, în *eternă renaștere*, nu simte nevoia unui prieten și al unui confesor sincer și priceput, cu sufletul deschis la frumusețea lumii și vieții, cu ochii plini de lumină și de tinerețe, cu spiritul viu și generos, capabil să deschidă perspective și să dea îndemnuri. Acesta trebuie să fie profesorul de filosofie. Și dacă i-am da un sfat este acela de a face cât mai puțină psihotehnică și cât mai multă metafizică, prezentată mai mult viu și indirect decât în formule abstracte și abracadabrante. La această concluzie am ajuns în urma unui an de experiență didactică și aș putea aduce ca mărturie pe toți elevii mei, cari iubiau filosofia mai mult decât orice.

Dar cu aceste considerații ne-am cam depărtat de ținta principală a rândurilor de față.

Chiar la Cluj, de unde am început cu analiza peisajului filosofic, starea de lucruri s'a schimbat mult. Și mai mult însă în întreg Ardealul. Vorbesc numai de Cluj și de Ardeal pentru că am crescut împreună cu această nouă atmosferă, o cunosc, prin urmare, în toate articulațiile ei. Trei sunt puterile care au contribuit la această schimbare de perspectivă filosofică: prezența d-lui D. D. Roșca la catedra de Teoria Cunoștinței dela Facultatea de Filosofie și Litere din Cluj, prezența fecundă și luminoasă a filosofiei lui Lucian Bla-

ga, pozitivă, dar profund antipozitivistă, și cel mai proaspăt tineret al Universității transilvane, care s'a dovedit cel mai vrednic pentru botezul metafizic. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem, desbărați de ipocrizie și de falsa modestie obișnuită, rolul hotărîtor al revistei „Pagini Literare” în crearea acestui climat spiritual. Nu e rostul nostru acuma să cântărim partea exactă de contribuție a fiecărui factor în parte. Asta formează opera istoricului cultural de mâine. Ne mulțumim doar cu înregistrarea faptului.

Un lucru însă e sigur: Astăzi nu mai e o rușine să spui că te ocupi de filosofie. Înainte, și este nu mai mult decât de șase-șapte ani, trebuia să spui că faci psihologie, sociologie sau pedagogie ca să scapi de ocară și de dispreț. Era un fenomen, păstrând toate proporțiile, asemănător cu cel desvăluit, ca sinceritate crudă, de Nietzsche în legătură cu filosofii timpului său, care, din cauza mentalității experimentaliste a epocii, trebuiau să spună că sunt orice afară de filosofi.

Am putea continua numai cu ce știm noi din experiență personală, mult și bine această parte anecdotică a problemei. Din motive de economie, ne oprim însă aici.

Întrebarea ce se pune acuma este dacă are sau nu metafizica vreun rost. Noi credem că da și vom încerca să răspundem. Răspunsul nostru, ca la multe alte probleme, va fi dat sub formă de invitație. Nu va fi nici complet, nici didactic, nici pretențios. Ci viu și sintetic ca metafizica pentru care pledăm. Nu vom da nici definiții, cari se găsesc în tratate, enciclopedii și dicționare, nici nu vom înșira problemele propriu zis metafizice. Pentru asta se scriu cărți, cari trebuiesc cetite, și nu se fac invitații.

Metafizica, una din prerogativele imperiale ale omului, este înainte de toate un mare *da* în fața existenței. Dealtminteri, de când e lumea, metafizica a fost existențială, sub o formă sau alta, astăzi însă cugetarea filosofică integrală este dominată de orientarea existențială. De aceea poate prezența lui Pascal, a lui Kirkegaard și a lui Nietzsche, ca să nu mai vorbim de ceata celor mai tineri și nouă contimporani, este mai actuală și mai fecundă ca oricând. Chiar când se revoltă împotriva existenței, când o neagă în frenezia luptei, gândul metafizic o afirmă, o valorifică, o eroizează. Pentru că, din acest punct de vedere, orice metafizician este un rebel și un erou. Rebel fiindcă se revoltă față de ce este dat, pentru că ce este dat nu e cum ar trebui să fie, și erou pentru că își ia pe umeri misiunea de a înfăptui pe acel „cum ar trebui să fie”. Prin urmare, negație oricât de categorică ar fi, a ceea ce este, înseamnă afirmarea, cu frează de luptă și credință, a ceea ce ar trebui să fie. Această aspirație de transformare a ceea ce este dat, de *recreare a lumii*, cum spuneam mai înainte, zace la rădăcina oricărei mari metafizici. mărturisită sau nemărturisită, nu împoartă, ea își împlinește cu sfințenie rolul. Și pe această cale, metafizicianul, poetul și credinciosul, crescuți în apele aceleiași neliniști și însetoși de acelaș dor de infinit, se întâlnesc sub petala de lumină al aceluiași vis divin: *îndumnezeirea omului și coborîrea cerurilor pe pământ*.

Din această uriașă aspirație omenească s'au hrănit toți marii revoltați și reformatori ai lumii. Iată de ce credem noi că în fiecare reformator adevărat, revoltat serios și erou sălășluiește un metafizician, un poet sau un credincios. Că această aspirație de infinită îndumnezeire rămâne cea mai sfântă și mai tragică dintre ispite, cea mai încărcată de bucuriile și de tristețile existenței, nu e timpul s'o arătăm acuma.

Dar trebuie să recunoaștem că spiritul metafizic, în toată amploarea viziunilor sale cosmice, dă dovadă de multă *îndrăzneală* și de *neastâmpărat dor de aventură intelectuală*. În tendința lui eroică de totalitară justificare și mai ales valorificare a existenței, spiritul metafizic leagă firul vieții noastre cu marele fir al lumii: cu alte cuvinte, integrează omul în cosmos și-i impune acestuia, cel puțin pentru beția divină a unui moment de supremă fericire, *legea și termenul omenească*. Se poate oare închipui un gest de mai totală dominație omenească, un sentiment de mai imperială cucerire? Sunt clipe trecătoare, ni se va răspunde. Da, dar sunt clipe cât eternitățile!

Căci *linia metafizică a vieții*, cu toată imanența și transcendența ei, pornește din moment și ajunge în veșnicie. Pentru puterile omului nu cunosc un drum mai maiestos și mai tragic în același timp. Căci ce poate fi mai tragic, dar și mai frumos și mai eroic, decât convins de *limita puterilor tale, având conștiința vie a relativității tuturor valorilor omenești, să lupți pentru infinit și eternitate*. Și totuși metafizicianul o face. Ca și eroul, el se abate dela *linia sacră a vieții*, dela linia momentului politic și social, dela linia tuturor. În pieptul lui bat totdeauna două suflete. Metafizicianul, că scrie sau nu scrie, că participă sau contemplează, este cea mai crâncenă întrupa e a contrariilor împăcate și totuși în vecinică luptă. De aceea poate și spiritul de *vecinică tinerețe al metafizicianului*, totdeauna cercetător al *izvoarelor și al începuturilor*. Dacă truda demiurgică a metafizicianului este de a lega *rădăcinile lumii cu supremele eflorescențe ale spiritului*, destinul lui este, după spusa basmului nostru, de a se bucura de *tinerețe fără bătrânețe și de viață fără de moarte*.

Poate fi un destin mai înalt?!

Paris, 26 Ian. 1937.

GRIGORE POPA

D A I S Y

Am trecut prin furtună ca lupii de mare
Cu dosul palmelor ștergem din pleoape steaua polară
Și ancorăm, de prisos, la 'ntâmplare,
Tu Sfântă Ioană, eu Ion fără 'de Tară...

Gândurile noastre aspre ca munții din lună
Ne ridică 'mpotrivă, hilar;
Ne-a fărâmat și acuma ne-adună
O mână de meșter olar.

Primăvara' mea și primăvara ta : uitate.
Cine va ști să ne'ntoarcă 'nceputului?
Drumul înapoi, dacă nu se abate,
Va trece prin toate nopțile sărutului

Și, în trecerea noastră, îndoiala
Pentru tot ce a fost mai curat
Se va'mplini ca un fum tremurat...

24 Martie 1937)

BCU Cluj / Central University of Cluj MATEI, ALEXANDRESCU

CÂNTEC PENTRU DOAMNA LUI NEAGOE BASARAB

Seara, peste întinderi de aur cosite,
Peste veacuri și tăceri prăfuite,
Pe drumuri de carte și de lumină,
Din ce legendă depărtată vii până aici doamnă Despină?
Cine te aduce stafie să colinzi
Prin lumi nesfârșite de tristeți și oglinzi?
Ce amintire obosită pe sub trecut rămă
De gândurile ca niște ziduri ți se dărâmă?
Pentruce drumurile noastre săbii se întretae
Și sufletele ca niște vânturi se îndoae?
Cine ne aduce să ne întâlnim prin neguri uitate
Când ceasul liniștei amorțit nu mai bate?
Te strigă stafii din învechite cupole?
Vii să săruși suferința mitului îngropat de Manole?

Munții noștri tot îți mai sărută, doamnă, picioarele,
Tot îți mai pune medalion de aur la gât soarele.
Pentru cine mai treci hotare de vis și sulfină
Prin zorile pământului dac plin de lumină?
Ce odoare mai ai să aduci mânăștirilor noi
Din ochii tăi isvoare de bunătate și ploii?

Culcă-te doamnă tristă și mare, rai de flori,
Nu te mai încap țările noastre surori...
Cai năzdrăvani se înhamă la zare,
Amintirile trag perdele lungi la uitare
Și la Curtea de Argeș pe sub bolți feudale
Picioarele mele ingenunche lângă istoria dărniceii tale voevodale.

R E S E M N A R E

Nu Te mai blestem, Doamne, nu mai plâng,
Și icușari de lacrimi nu mai strâng,
Nu strig și nu-Ți nesocotesc cuvântul
Când mă îndoaie și mă bate vântul;
Nu scui și mâna nu Ți-o'njur
Că m'ai ursit din bucurii să fur,
Că întârzii prin hanurile milii
Și dorm pe scoarțele umbroase ale zilii;
Nu plâng că trupul acesta verde de zambilă
Trăiește din tristețe și din milă.

M'am învățat de mult să fiu asemeni...
Mi-e sufletul din grâul care-l semeni,
Mi-e inima o stea aprinsă'n hău:
Un semn ce-atârnă de cuvântul Tău...

Dar câte-odată când mă'neacă ape
Și-mi cade roua diminețelor pe pleoape
Mă uit la cer și-mi spânzur drumul greu
De vorba și grumazul altui dumnezeu...
Mă'mbăt ca un cazac și chiui lung.
Nu-mi pasă unde merg și unde-ajung...
Pun pușca amintirilor pe umăr,
Imi umplu buzunarele cu stele fără număr,
Mă'mbrac cu șuba gândului roasă de nevoi
Și plec cântând înspre americi noi...

VIRGIL CARIANOPOL

LA LĂSAT DE SEC

Toată ziua am umblat prin curte, prin grădina mare cât o moșie, plină de pomi de vrăste deosebite. Mă opream lângă cei bătrâni, pe cari îi cunoșteam și-i cercetam cu luare aminte. Puțină schimbare: câteva crenji retezate. N'au mai crescut, nu s'au mai îngroșat, crengile doar erau mai roze, și poate coaja mai scorțoasă, mai crăpată. Incolo, — aceeași ca și înainte cu zece ani.

În schimb cei tineri, sădiți ori altoiți acum zece ani, să nu-i mai cunosc! Își lărgiră și înălțară coroana și și îngroșară trunchiul. Erau îmbrăcați în coajă netedă, subțire ca o peliță de fată tânără. Crengile, bătucite de muguri, gata să plesnească. Ei luminau în soarele tânăr din gura primăverii, din cleiul amăriu de care se și lipiseră musculițe.

Grădina aceea de pomi era mândria familiei noastre. Se știa că cei dintâi pomi i-a sădit aici un strămoș, Pamfil, care venise dintr'un sat străin și se însură la noi. Apoi moșul, Vasile, care fusese pădurar a lucrat cu puști sălbatici și a altoit yr'o două sute. Aceștia s'au dovedit cei mai trainici. Pe urmă, tata dădea ajutor învățătorului în grădina de pomi a școlii, — dela tata învățase și el meșteșugul altoitului, — și avea altoi câți îi trebuiau. El încunjură cu pomi și ogoarele ce le aveau în hotarul satului. Meșteșugul altoitului trecu la rudenia mea Ilarie, și avea să se continue în fiul său Constantin, care se pricepea de-acum, lucru mare.

De când îmi aduc aminte n'am văzut în grădina noastră nici crengi uscate, nici trunchiuri în putrezire, nici pomi răniți ori schilozi cum se văd în atâtea grădini pe sate. Ferestrăul și securea își făceau la vreme datoria, precum și târnăcopul și hârlețul la scoaterea rădăcinilor.

Aveam pivnițe unde stăteau unele soiuri de mere până la Rusalii, proaspete ca și când le-ai fi cules atunci de pe pom. Dar cele mai multe le vindeam toamna cu prețuri bune.

Sosisem număi din prețiuă și mi-am și uitat că azi era Duminecă. Ilarie îmi mărturisii că nu se îndurase să mă trezească la sunetul clopotelor. Știa că-s zdrobit de drum și s'a dus singur la biserică.

Acum, spre seară, mă simțeam ostenit și amețit. Toată ziua mă bătură vânturile umede, cu miros de verdeață încolțită, ale primăverii, și razele piezișe, pline de pârleală, ale soarelui. Ca și când ai fi pus vin nou în burduf vechiu, așa se moleșiseră mădularele bătrâne de tăria vieții celei nouă.

Întrai în casă pe înserate și ne puserăm la cină devreme, voind să mă dau odihnei. Era Dumineca lăsatului secului de brânză, și

mâncam ouă fierte tari, cum e legea românească la această prindere de post. Dar, nu-mi era foame. Moleșala din trup mă cufundă între somn și trezvie. Ilarie povestea noutăți de prin sat, întâmplări de când n'am mai fost eu pe-aici,

Glasul lui, deși lângă mine, venia de undeva de departe, învăluit. Vorbele nu le puteam pricepe. Noroc că povestea întins, nebăgând seama dacă-l aud sau ba.

Cum moșăia în scaunul cu spătează de lemn, — scaunul de cinste al casei, lucrat și chindisit în lemn de stejar încă de moșul meu, — de-odată mi se năzare o flacăra roșie în fereastră.

Mi-am zis: cine știe, poate sunt pe drum de-a așipi, ori e vr'un reflex al luminii intrate în mine în cursul zilei, mai ales că stătusem multă vreme privind soarele cum apune într'un lac roșu, ca de sânge.

Dar în clipa următoare iar s'arată flacăra în fereastră, s'ascunde și iar fulgeră. Mă frecai la ochi. Sclipirile sunt acum mai dese. Nu visam, nu mi se năzarea. Mă uitai la vatră, deși știam că în camera asta nu fusese foc. Vatra stinsă.

Ilarie îmi văzu mișcarea și zimbă

— Nu știi ce-i, bădiță Vasilie! zise el.

— Ce să fie?

— Nu-ți mai aduci aminte! Nu mâncăm noi — adică mă trudec eu, că dumneata abia ai spart unu, — ouă tari? Nu e astăzi lăsarea secului de brânză?

— Ei, da, mi-ai spus tu, că dacă nu-mi spuneai de unde era să mai știu eu. Și ce-i dacă e lăsatul acestui sec?

— Hm! făcu el supărat. „Cu depărtarea de vatră, toate se uită și se împăingenesc prin cele pustii de străinătăți. D'apoi *hodăi-tează* feciorii și copilandrii, bădițul meu. Obiceiul dela prinderea postului. Ți-ai uitat de el. S'adună, ca și pe vremea noastră aici în capul satului, pe deal. Dela porțiță se pot vedea și flăcările, ba s'aud și strigăturile. Știi bine că nu-i departe.

Da, știam! Dela casa noastră numai șase mai sunt până începe hotarul. Copil, înainte de-a pleca la școală la oraș, la această prindere de sec, mă luam și eu după cei mari. Îmi tăiam o furcă de salcă, îmi făceam câteva șomoiege de pae, și eșiam în deal cu alții de seama mea. Ne puneam mai la o parte de cei mari, și când aprindeau ei paele strâmtorate în furci tăiate atunci din sălcii, aprindeam și noi pe ale noastre și le învărteam peste cap. La aceeașă treabă se spunea la noi a *hodăița*. Era, până departe, dealul plin de roate de flăcări.

— Da, ai dreptate, Ilarie, acum îmi aduc aminte. Dar' ce vrei și tu: din copilărie cum să mai știi așa, de-odată!

— Hm! Din copilărie și de mai încoace!“ zise rudenia mea privindu-mă cu coada ochiului.

— De mai încoace? mă mirai eu.

— Apoi de, toate lucrurile lumii acesteia sunt făcute pentru a fi uitate. Așa-i legea vieții, bădițul meu, și bine e că e așa făcută... Dar' n'ai voi să eșim puțin în drum?

Imi trecu ațipeala ca luată cu mâna decând făcu Ilarie aluzie la ceva ce nu știam. Nu știam, dar simțeam că vorba lui era cu tâlc. Și-mi păru că un pâlț de negură în mine ar vrea să se desfacă.

În drum, era toată ulița. Eșiseră oamenii cu mic cu mare. Nu rămăseseră în casă nici babele, nici femeile cu prunci mici la sân. Copiii mai răsăriți se țineau de șorturile de lână ale mamelor, și se ridicau în vârful piciorușelor desculțe să vadă mai bine.

Da! Era hodăișatul! Vârtejuri de flăcări se învârteau cât ținea dealul. Se întunecase bine, și focurile vii luminau cerul. Erau ceruri largi de pară, de vâlvătae, de jar, care se împrăștia în urmă, topindu-se într'o clipă, în sperlă neagră. În lumina flăcărilor acum aprite se vedea cum roesc țiganii cari au pornit la târg. Sperlă de pae, câte-un fir ajungea prin văzduh până la noi.

Copiii, în drum, chiuiiau, decâteori se aprindea vr'o vâlvătae mai mare. Hodăișele copiilor, mai la o parte, se cunoșteau după cercul mai mic ce-l descria furca învârtită în jurul capului, și după flacăra mai săracă a șomoiașului mai mic.

Toate fereștile caselor cari cădeau în dreptul acelu deal, se aprindeau și se stângeau, în oglinzi de aramă roșie.

Începură a răzbate unele strigături de-ale feciorilor. Se auziau mai bine când adia puțin vântul din partea aceea.

Postu' mare, postu' mare!

Are-o pipă și-o căldare

Și se ține gazdă mare!

Alt glas întreba :

— Cin' se ține gazdă mare ?

Și altul răspundea :

— Ionu' bătrânului

Din ulița fânului.

Strigătele cari pătrundeau până noi întregi, aveau aproape toate forma asta cu întrebări și cu răspunsuri. Mi-adusei aminte din copilărie:

— Postu' mare, postu' mare !

Are maica fată mare

Nu ști face de mâncare

— Cine este fata mare ?

— Nuța Chirei din răchite

Cu altițe chindesite.

Dar mai mult se auziau frânturi.

— Cine nu și-a tors călții ?

— Vironica lui Ciocan —

— Să-i cadă dinții !

Cine nu și-a tors păcișelele ?

— A Dumitroaei, c'o dor șelele !

— Să-i cadă măselele.

Cine a tot huhurezat

Astă vară pe 'nserat

Și-acum îi la legănat ?

— Măriuța lui Ignat.

Postu' mare! Postu' mare!
Mulți ibovnici lelea ară
Și pe lună și pe soare!
— Cine-i lelea poamă bună?
— Nastasia Mătrăgună.

Unele nume erau primite de cei din uliță cu râsete. La pomenirea altora făceau, și se începeau între femei șoapte. Erau, pe semne, cum îmi aduceam aminte și din copilărie, și nume reale, și nume scornite.

Urmară observații satirice în legătură cu purtările frunțașilor satului, a popii, a primarului, a dascălilor, a juraților. Fură batjocoriri bețivii și leneșii.

Dar abia frânturi de versuri mai răzbăteau până la noi. Trăgea vântul într'altă parte. Roatele de flacări aici se stingeau, aici se aprindeau altele. Dar îmi părea că cerul era mai puțin luminos. Pe semne se împușinau snopii de pae duși pe deal pentru petrecania asta. In drum oamenii începură a povesti și a râde.

De-odată m'ai răzbātu până la noi:

— Zia cĂlugĂriță
Noaptea tartoriță
Cine e Culiță?

RĂspunsul nu se mai auzi. Dar nici nu mai fu vreme. Strigătura asta îmi învie de-odată o icoană de demult. Avea dreptate rudenia mea despre hodăițat aveam amintiri nu numai din copilărie, ci și de mai târziu. Negura se deslăcuse, și în mijloc se arată icoana Cruciții...

— Mai rămănem, bădiță Vasilie?

— Nu, să mergem Ilarie. Isprăvesc și ei de-acum.

Da, avuse dreptate Ilarie!

Când urmam în clasa a șaptea a liceului, mă bolnăvii îndată după Crăciun, și doctorii m'au trimis acasă. Nici nu mai știu ce am avut, dar îmi daseră să beau mult lapte și să stau la hodină și la aer bun.

Am rămas acasă până către Paști.

Nu boleam, nu stăteam în pat, nu aveam decât febră, și slăbisem. După vr'o trei săptămâni începui să mă întrămez.

Dela o vreme îmi făceam tot mai mult de lucru pela vecinul de-al doilea dela noi. Intr'o zi, cum stăteam la porțiță, văzui că în curtea aceea intră o fețișcană sprintenă, cu ochii verzi.

Îmi păru că n'am mai văzut'o nici o dată. Cine să fie? Aș fi putut întreba pe mama, dar simțeam cum mi se aprind obrazii și numai la gândul de-a o întreba. Eram la o vrăstă când fantezia țese și inima se aprinde repede. Mai era poate și slăbiciunea ce mocnea în mine, și singurătatea, lipsa de ocupație, în care trăiam. Destul că fețișcana aceea mi se așeză la inimă.

Peste vr'o câteva zile aflai cine este: Era fata acelu vecin, și o chema Crucița. Crucița! Nu mai avea nimeni pe ulița aceasta acest nume.

Cunoșteam pe toți oamenii din ulița noastră. Pe la vecini am fost de multe ori. Nu-mi aduceam aminte de Crucița.

Ehei! Știa el Ilarie ce știa! Mă'ndrăgisem de fata aceea, lucru mare. Toată ziua eram la vecinul. După ce începu a se desprimăvăra stăteam de mulțori la porțiță cu ea, și cu mamă-sa. Ele torceau, eu le povesteam verzi și uscate. Mă miram singur de ce m'a apucat. Din tăcut ca pământul ajunsesei un limbuc fără pereche. Cred că povesteam mereu pentruca nici mama, nici fata să nu înțeleagă ce-i cu mine. Era un lucru necuviincios ca eu, băiat cu școală, să mă leg de-o copilă din sat.

Hm! În patul tare de lângă perete, în odaia întunecată, stăteam acum înlemnit. Ilarie mâna cu strășnicie porcii în odaia vecină, iar eu mă cufundai ca într'o baie de lumină, în care nu cutezam să mă mișc. Zilele și serile de atunci îmi înviau în suflet ca și când ar fi fost azi...

Visul meu ținu până la prinderea secului de brânză din anul acela. Eșisem, ca acum, cu Ilarie, cu nevastă-sa, în drum, să vedem hodăițatul, să rădem de strigăturile feciorilor.

Eșise și Crucița, și m'am strecurat lângă ea. Incurajat de întuneric îi prinsei mai întâi degetele în mână.

Deodată răsbătu din deal strigătura :

Ziua, călugăriță,
Noaptea, tartoriță
— Cine e bădiță?

Alt glas răspunse :

— O cheamă Cruciță!

Nici să-i fi atins jarul degetele, nu și le-ar fi tras mai repede din mână mna. Ingălbeni și se lipi de mamă-sa. Aceasta înlemnise. Tatăl fetii începu să amenințe pe cel care a strigat. Ilarie mă luă de umăr și mă împiuse către casă.

Oamenii din uliță începură să cârtească :

— Gluma-i numai până la un loc!

— Cine știe ce nătăflete! Să se lege de-o copilă.

— Il voiu afla eu și-i voiu zdrobi oasele, mai zise badea Ștefan, tatăl Cruciții.

Mergând spre casă Ilarie-mi zise :

— Asta nu vine dela fecior ci dela o femeie. Cine știe cui i s'a înveninat inima pentrucă te vedea vorbind cu Crucița. O muere a pus ocară în gura omului. Dar știu că n'o să-i fie moale când va pune Ștefan mâna pe el.

Încă a treia zi se află cine strigase și cine răspunse.

Badea Ștefan le mue oasele la amândoi.

Pe urmă feciorii mărturisiră cine i-a îndemnat: gura satului, Saveta, văduva. Când a prins'o tata Cruciții și i-a pus mâna în păr și a început a o tăvăli prin tină, săriră oamenii să o scape dela moarte.

Dar pe Crucița n'am mai văzut-o cât am stat acasă. Nu mai

eși nicăiri. Iar până vara, în vacanța cea mare, s'au uitat toate. Scăpai și eu de vraja care mă amețise atunci...

Atunci am uitat ușor... Dar de unde vine acum icoana Cruciții de atunci, și tot farmecul acelei primăveri? În ce unghet din suflet a stat ascuns? Ori nici nu pleacă din sufletul meu, ci se reaprinde din cerul acesta amețitor de primăvară care m'a învăluit și m'a pătruns ziua întreagă? Din razele soarelui tânăr?... Nici nu știu cum am adormit în baia aceea de lumină, cu mireasma părului Cruciții în nări.

Dimineața, Ilarie, ca și când ar fi găcit ce amintiri mă frământară, îmi zise la întâiul prânz de post:

— Doamne, bădiță, cum se scurge vremea! Și toate ale lumii trec și se uită! Numai bătaia inimii din tinerețe, nu se poate uita. Ai auzit aseară strigătura aceea.. Poate ai vrea să ști ce s'a ales de fată.

— De Crucița?

— Apoi de ea. I-a trecut supărarea, și după Paști a eșit iar între fete. După pilda ce le-a dat-o Ștefan, nime n'a mai cutezat să se apropie cu vorbe rele de ea, cât a felit. S'a măritat bine, în neam frunțăș. Are șase copii, pe cea mai mică fată tot Crucița o chiamă, și-i leită maică-sa.

Nu știu pentru ce, am simțit o mare ușurare la vorbele lui Ilarie...

BCU Cluj / Central University Library Cluj I. AGÂRBICEANU

J U R N A L

Intr'o iarnă din oricare an...

*

Clopoatele bisericilor cântă armonios. Dangătul lor e același de totdeauna și totuși, cu fiecare ocazie, mi se pare altul. În sunetul lor metalic, sonor, sună ceva din vremuri îndepărtate și frumoase, și, în aceeași melodie, ceva întristător, dogit, ceva din sufletul zilelor de toamnă.

*

Aluatul colbului sclipește ca o curea gigantică. Uneori îmi pare că se mișcă pe roțile nevăzute ale unui mecanism. Pe luciul de opal al drumului alunecă oameni și animale dela țară, bicicuiți de ploaie. Vin la bălciu. Deasupra, văzduhul și-a destupat zăgazurile. Negustorii ambulanți alcătuiesc șatre de scândură. În vitrine au apărut păpușile de porțelan, cățelușii de postav umpluți cu rumegătură de firez...

*

Învălmășagul întunecat al norilor a pustietății și tristețe s'a rupt deodată în flamuri. Prin spărturile dințate și-a vârît capul deasupra lumii un soare grozav de anemic. Surăsul lui totuși ne înviorează. Trec copilași cu ghiozdanul în spate, ținându-se de mâini. Cățeluși în zgardă, bătrâni sprijiniți în cărji privesc strălumiinați minunata lumină a soarelui acestuia lipsit de puterea încălzirii.

*

Din piață răsună loviri stăruitoare de ciocane și securi. Negustori în căruțe ferecate și camioane special amenajate pentru negoț ambulant, desfac lăzi grele, ferecate cu rafuri, întind coviltire de șatre, bat cuie, înlind sfori, expun mărfuri de proastă calitate pentru lumea dela țară, înapoiată și naivă. Măine am să-l văd din nou pe individul cu gura strâmbă, cucuiat pe-o ladă, țipând, răcnind, izbind înfuriat cu pumnii în scândură și îmbiindu-și lumii de guri căscate un inel de sârmă galbenă, un cuțit, o lingură de tinichea, un portofel de hârtie colorată, în schimbul unei monede cu greu agonisită...!

*

Bolta cerului pare un gigantic clopot de cleștat. Păduri de ceață somnoroasă încing dealurile. Uneori pe alocuri trec flamuri imense, mohorâte, fluturând printre aracii viilor îngropate. De sus străbate cu greu o lumină galbenă, fără putere. Clopoatele care au plâns din nou îndelungat, au avut armonii nouă, cu apropieri și îndepărtări. Azi mi s'a părut mai frumos decât ieri. Nu prin frumusețea culorilor stinse care se perindă, nici prin măreția peisagiilor, ci printr'o revărsare de unanimă bunătate și blândețe... Când, după lege, s'a închis obosită și pleoapa zilei de azi, nu știu de ce mi-a venit așa, ca și cum aș fi pierdut o ființă scumpă...

*

Aceleași draperii de lumină prin ceață și fum. Intrezăresc rar cerul albastru-adânc. Pe străzi, uruițuri de birji, clămpănit de fur-

---

goane, muget de camioane mechanizate, țacănit de căruțe țărănești. Grăbesc spre piața de mărfuri și spre magazine grupuri compacte de țărani, cu fețe bărboase, cu buzele stigmatizate de alcool și narcoze. Ochiul lor caută înăuntru cu aceeași expresie a fatalismului. Lumina pare o invizibilă apă de aur. Imi ridic mâna și o privesc cu interes și atenție. Imi vine s'o sărut. Pomii, copacii stau drepti, negri, despoiați, într-o nemișcare și așteptare de mister.

*

Repaus duminical. Cătăjeni în costume de sărbătoare au inundat trotuarele. Clopotele cheamă. Cerul îmi arară o limpezire înspăimântătoare. Miroase a odihnă și a repaos complet. Magazinele închise, obloanele trase. În partea a doua a zilei o lume în animație. Personalul de serviciu își savurează timpul liber, punând stăpânire pe comunicația din centrul urbei. Și iară la o anumită oră pe stâlpii de transmisie au svâcnit deodată mii de flori de aur în borcane de sticlă.

*

S'a așezat peste noapte colb de-o candoare divină, alb și delicat cum numai în închipuire. Adieri țepoase se preling uneori din ascunzișurile cu taină ale naturii. Vălul brumat însă a ținut doar câteva clipe. Lumina soarelui l-a topit. Soarele are luciri de opal. Cu apariția lui a venit în aer o amăjire de mireasmă primăvăratecă... Noroiul aruncă luciri fosforescente. Stoluri de vrăbii sfătuesc pe sârmele de telegraf. Trecători cu gânduri absente tidică gulerul paltoanelor și se lasă mângâiați.

*

O namilă de neguri prevestitoare a iarnă s'a înălțat astăzi în dreptul soarelui. Ca o furtună mocnită din zilele fierbinți ale verii, a manevrat un timp prin văzduh, pe urmă s'a lăsat peste toate, grea, copleșitoare. Prin milioanele de fire ale uriașului caer de câlți, parcă ar fi răsuflat o gură violente valuri de aer rece. Și din limpede și luminoasă cum era zarea doar câteva clipe înainte, s'a preschimbat deodată într-o măreață catedrală burată. Apoi curând un ocean de funingine. Luminile orașului abia răzbat. Sticlele becurilor plâng. Văzduhul pare dogorit de-un jăratec nevăzut și uniform. Trecătorii par fantome. Ce poate fi unde nu-i lumină, nici viață?

*

Același colos de neguri ține lucrurile în taină și-mi umple ochii de vedenii. O ploaie mai fină decât închipuirea se prelinge pe pământ din firicelele negurei. Un fior s'a purișat de undeva și atmosfera a început să se agite pornind într-o direcție cu mișcări insuflătoare de fantastic. Pământul neclintit, cufundat în muțenie, a rămas ud și ușor. Câte puțin se luminează și obiectele apar în bătaia ochilor. Ai fi crezut că a plâns natura. Cine știe de ce!

*

Bolta pare poleită cu lame de plumb. Cețurile s'au înălțat până la cer. Mute și negre se uită spre oraș frunțile dealurilor împrejmuitoare. Cărucioare trase de asini trag cadavre de porci durdulii masacrați și pârliti pe maidanele din marginea râului. A cătea oară asist la aceste aniversări? Camioane și autobuse anunță plecări sau sosiri. Un vuet de ape răzbate uneori sonor, de nimic împiedecat.

---

*

S'au limpezit zările și ne amăgesc cu un miros a primăvară. Nourași moi se rostogolesc pe sus cu drăgălășenii de mielușei. Sufletul încearcă neastâmpăruri. Un furnicar de concetățeni savurează aceeași impresie amăgitoare. Divișul soare în strălucirea lui scurtă parcă s'ar bucura și el de bucuria noastră a celor de jos. Mi se proiectează pe ziduri umbra trupului în mers. O clipă o văd alergând alături de mine, apoi pierе în întunecimea pământului, mut și împietrit. Dispariția ei de ce mi-a lăsat oare, în suflet, o șuviță de amărăciune fugară?

*

Zi de târg cu lume multă dela țară și de pretutindeni. O ploaie fină și mărunță a udat străzile peste noapte. Cerul e din nou posomorit. Obiectele, spațiile și pământul negru, înfiorător de negru, în tăcerea lor îndelungă, par mai misterioase decât ieri. Coșurile fabricilor, în neadormită fumegare prin ceața fină, joacă în culori de vedenii. Pe străzile stricate de vreme și de ploi, trag obosiți, călușei munteni, cu coamele lungi, cu părul sbârilit.

*

Neliniști mocnite îmi biciuesc sufletul, îmi sporesc melancolii. Cu trenul de două părți câmpia mă însoțește străbătută cu linii de verde, de negru și de vested, cu prelungiri, și contopiri în negura zării. Curenți de aer rece se preling din toate direcțiile. Umezeala o simt cum pătrunde tot mai adânc. Monștrii de oțel se perindeaza în lunecări însuflătoare de admirație și spaimă. Lumea se acată de cutiile lor, cu patimă, cu desnădejde... Reîntors târziu, cu ochii încărcăți de visare și de viziuni, la intrare în vechile-mi rosturi, m'au primit clopotele cu sunet armonios. Trupurile rotunde ale copacilor înfipti în carnea pământului din promenadă, nu mi s'au părut niciodată mai negre, mai frumoase și mai păstrătoare de taine. În odihna căminului, din norii vânzoliți de vânturi, au început să cadă picături grase de apă, care s'au subțiat câte puțin până s'au schimbat cu totul într'o minunată scuturare de fluturași albi.

*

Noroiul desfundat de apele toamnei pare a se mișca în sclipiri de uleiuri vărsate. Cărduri de ciori se ridică în înălțimi și se reped apoi spre turnuri prevestitoare a furtuni. Pe sub colosul norilor se clatină ceva, ca o pregătire cu taină. A început o picureală rară. Pie-tonii au deschis umbrele. Întăia ninsoare cu adevărat frumoasă. E atâta farmec în această prăbușire de fulgi ușori și șăgalnici. Par c'ar fi ceva viu în jocul lor. Și ninge, ninge, nătâng, cu nemiluita, fără întreruperi. Pe streșini de acoperișuri, pe maidane, pe poduri de lemn, s'au prins întâiele șuvițe de giulgiuri albe... Dar o taină a oprit deodată izvoarele de sus. Printre coloanele norilor apar străluminări de albastru. Copacii ca niște gigantice reptile ridicate în coadă, au început să se răsucescă. să se agite. Un suflu scormonit de undeva, din necunoscut, sfârtecă giulgiurile de nea, le aruncă pe după ziduri și-mi umple urechile c'o melodie de bocet vechiu.

SILVIU BARDEȘ

PESCUITORUL DE PĂSTRĂVI

— Aici... nu cade nimic!

Și omul, după ce-și scutură vârșa de ghiață, porni mai departe. Merge greu. Zăpada căzuse de un metru grosime și abia își mișcă picioarele pe urcușurile repezi ale muntelui. Pârâul curge spumos pe sub zăpadă pe câte un loc, pe câte o porțiune de teren plan, apele se învârtesc clocotind, apoi pornesc cu mai multă furie, la vale. În astfel de vârtejuri, zăpada nu se putuse prinde și ochiurile de apă se arată sticlos în lumina lunii.

În depărtări, în adâncuri de codri, se aud urlete de lupi, iar pe coasta muntelui Robu, latră o vulpe flămândă.

— Să văd aici! își spuse pescuitorul și, ajungând la un ochi de apă, desfăcu vârșa. O prinse de o margine în dinți își încordă brațele și o aruncă. Trase de sfori, apoi o târi afară. Doi pești argintii se sbat de moarte în gratiile de ață. Li prinde voios și-i vâră în traista pe care o poartă la șold. Aruncă încă odată vârșa, dar... nu cade nimic.

De cum s'a inserat, pornise pe furiș de acasă și s'a îndreptat spre munte. Nu voia să fie văzut când iese din sat. Lumea-i rea. L-ar fi părît paznicului de vânat și iară l-ar fi lovit cu un proces. Și procese... a avut destule. În primul a fost amendat. În celelalte i s'a dat închisoare și abia trecuse o săptămână de când fusese eliberat din arest, unde a făcut trei luni, pedeapsă primită în ultimul proces de braconaj.

S'a hotărît de multe ori să se lase de pescuitul pe ascuns. A voit să lucreze la tăiat de lemne, dar n'a fost primit. Echipetele de lucrători „calificați” s'au plâns fabricii Carpantina că „nici membrii lor nu au de lucru și nu admit ca printre ei să fie angajat un nou lucrător”.

S'a dus argat la notarul din comună, dar nici aici n'a putut rămâne. Cucoana îl obliga să facă ce n'ar fi putut în ruptul capului.

A încercat să intre pădurar, dar i s'a spus că este trecut cu vârsta. Avea peste 30 de ani. Apoi mai era și condamnat pentru delikte de vânătoare, ceea ce nu se admite unui solicitant de slujbă la Stat — fie ea și numai de pădurar.

Așa că după două zile de chinuri, aduse de foame și de frig, puse mâna pe vârșă, și porni din nou la pescuit.

Cercetă tot pârâul Priboiasa. Pe o lungime de peste 20 kilometri, merse din ochi în ochi de apă, până sus la izvoare, în vârful muntelui Robu. Dar toată truda nu-i fu răsplătită decât cu doi pești.

Porni înapoi. Mai încercă în vreo câteva locuri, dar vârșa nu scoase decât bucăți de ghiață și frânturi de crângi. Și e obosit! Nu-și mai simte picioarele de frig. Abia le mișcă prin zăpada ce i se ridică

până la brâu. Pe umărul stâng, i se scursesese apă după vârsă și hainele înghețaseră pe el. E amețit și privirile-i joacă împăienjenite peste albul zăpezii din care se ridică fantomatic copacii plini de chiciură.

— Ce... nu mai pot? se întrebă, când se văzu înțepenit într'un troian de zăpadă. Sufală greu. Iși scutură capul și încercă să pornească. Dar picioarele nu răspund la comandă. Se smuci odată, de două ori, se zbătu și mâinile i-se întinseră înainte. Se opinli cu toată puterea și eși deasupra. Oftă ușurat. E vesel că a invins!

— He!... Nu mă las! Iată, merg! Voiu ajunge acasă! Voiu... Gândurile i se risipiră într'o moleșală dulce. Pleoapele îi căzură grele peste ochi și somnul îl cuprinse cu putere pe care nu o întâlnise nicio dată, iar o suflare a vântului îl acoperi cu fulguri de zăpadă viscolită.

Și în timp ce urletele lupilor se auzeau tot mai aproape, el se vedea ajuns acasă, visa!...

Vede cei doi pești pe masă. Cresc, se măresc, poate fiecare este câte un kilogram. Se vede cu ei plecând la Nițu Birtășu ca să-i vândă. Simte cum îi numără banii în palmă. Apoi se întoarce acasă cu o pâine mare și caldă. Trece pe la Iancu Măcelaru și cumpără o pulpă grasă de berbec.

Vecina Smaranda le aduce o varză acră și iată că pe masa crăpată și veche, desface pâinea în felii și o împarte copiilor. Nevastă-sa vine cu o farfurie cu varza fiartă în grăsime de berbec. Și ies aburi! Mirosul îi înecă, pe toți! Să înceapă, că le e foame. Dece nu încep? Al! trebuie să se roage! Și ochii li se îndreaptă spre icoana cu Sfânta Fecioară. Dar icoana plânge! Pornește o lacrimă, două, mai multe, tot mai multe și siroaie se varsă din ochii Prea-Curatei.

Au terminat rugăciunea și încep să mănânce. Se isprăvește pâinea, se termină mâncarea, dar se simțea tot flămând! Și îi e somn! Se ridică dela masă și se așază pe pat...

Pisica se scoală de lângă sobă și pornește spre el. În urma ei apar multe. Sunt zece, douăzeci! Le sclipeșc ochii și se tot apropie cu gurile deschise. Clănțânesc din dinți și se măresc, se transformă în jivine periculoase. Se reped la el. Vrea să strige dar nu poate. Se sbate, caută să se aperse, însă corpul îi este înțepenit. Simte cum își înfig dinții în trupul lui, cum îi mușcă din oase și totuși... nu poate să se miște!

După vre-o trei luni, când se topise zăpada pe valea Priboiesei, Ilie Udreanu, paznicul de vânat, găsește lângă Piatra Arsă niște oase de om. Mai spre dreapta, lângă o buturugă de brad, se încurcase în niște crengi și o vârsă. Iar în traista putrezită de umezeală, găsi scheletele celor doi păstrăvi. Pricepu de îndată, că sunt oasele lui Vlăduț „Pescuitorul de păstrăvi”, care dispăruse de multă vreme.

Căută în geantă, scoase carnetul și un creion și vru să însemne ceva. Pe semne, voia să-i „dreseze” un nou proces, dar... le puse repede la loc. Iși scoase căciula și-și făcu cruce.

— Iartă-l Doamne! Amărat a mai fost... și ăsta!..

FLOREA CĂRUNTU

IN SUFLET O LAMPĂ MI S'A APRINS

*In suflet o lampă mi s'a aprins,
prin negură, așa de-odată...
Dorul de viață iar m'a cuprins,
pe durere eram cu mâna uitată.*

*In suflet o lampă arde de eri.
E solitară ca 'n cimitir...
O dungă de zori, prin palide seri...
Din gânduri, o floare de aur pe-un fir.*

*Zăpada stelelor trece pe drum,
cu 'nfiiorarea de vară în vânt...
Acelaș zadarnic de vis și de fum?
O las să se stingă fără cuvânt.*

MIA FROLLO

RECULEGERE

DIN BAUDELAIRE, CIV.

*Durerea mea fii calmă, o fii te rog cuminte.
Doreai să cadă noaptea; și tată; ea coboară;
O zăriște de ceață orașul îl cuprinde,
Și alinând pe unii, pe alții îi doboară.*

*În timp ce proasta gloată de muritori s'abate
Sub biciuiri de patemi — călăi fără de milă —
Regrete să culeagă din jocuri desfrânate,
Durere, hai! Dă-mi mâna să mergem: mi-e silă!*

*Privește cum s'apleacă anii ce-s pe sfârșite,
Pe-a cerului balcoane, în sdrențe învechite;
Și din străfund de ape regretu-l vezi mijind?*

*Cum soarele apune murind după arcade,
Și, ca un lung lințoliu în zare fâlfâind,
Ascultă, dragă, ascultă cum dulcea noapte cade.*

RADU D. MOLDOVANU

AUTOBIOGRAFIE

Gândul vine să te 'ntrebe — stea târzie,
„Ce-ai făcut, cât ai trăit?”
Ai fumat, te-ai revărsat în poezie,
Ai fost rău, ai plâns și ai iubit.

Ai sorbit cu buze veșnic însetate
Din rachiul cărților. Ai mai cântat,
Te-ai culcat cu tâmplele umflate,
Ai gemut, ai râs și ai uitat.

Doar o prietenă, un prieten, cât de bun
Au trăit alături de tine,
Bucuratu s'au când ai luat cununi
Și s'au întristat când nu-ți fu bine

Ai trecut pe lângă oameni ca printre grădini
Și ai stat ades chiar lângă ei.
Ochii tăi ce des vărsau lumini
Când treceau automobile și femei!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tot așa-ți trecură zilele terestre
Baciu de oi și lirice cocon
Ce-ai trăit pitit după ferestre
In al șaptelea sau optulea balcon.

ȘTEFAN BACIU

DORINȚELE LUI STEFAN HUBERTUS

Pe Stefan Hubertus îl surprinsese viața neîregătit. Ii lipsea acea linie sigură și unică care pornește dela dorință și se sfârșește în act. Intotdeauna această cale era ramificată, avea cotituri stranii și piedici neprevăzute; din care cauză, un gol tot mai mare se așeza între dorințele lui Stefan Hubertus și faptele sale. O distanță crescândă dădea nostalgiei dureroase și izolatele acte relizate, atât de des stupid de alături de dorință, sfâșiau cu ireparabilul lor sufletul lui atât de încercat. De câte ori nu voia să aibă și el seninătatea omului de fiecare zi care, atunci când se decide să salute pe cineva, o face sigur și natural, nu ca el, care se răsgândește când are mâna deja ridicată sau chiar în clipa în care privirea se nălănește cu a celuilalt, ca o anticipare a salutului. Ar fi vrut, ca atunci când să'mbracă să nu ezite minute întregi între a se decide să tragă mai întâiu ciorapul pe piciorul stâng sau pe celălalt. Iar când, în fața oglindei, își punea cravata, ar fi vrut să nu și piardă atâtea clipe pentru a se fixa la distanța la care să-i facă nodul.

Era aproape de treizeci de ani și Stefan Hubertus nu putea să aibă mica bucurie de-a râde odată, o singură dată, plin și fără să fie atent la ceea ce face, dela început și până la sfârșit. În toate actele sale se găsea o piedecă, un obstacol, uneori atât de mic, pe care, până să-l ocolească, momentul prielnic desfășurării normale a actului trecea. Nu odată i s'antâmplat, ca în împrejurări variate, când primul gând îi arăta ce trebuie să facă pentru a fi galant sau bine crescut, el să ezite sau să caute nu știu ce în minte, în așa fel, încât, când se pregătea s'o facă, alții, ce observaseră mai târziu, îndepliniseră deja cerința cuvenită.

Stefan Hubertus era un om inteligent, adânc sensibil și mai ales, de-o modestie și rezervă deosebită. Tot cortegiul de insuccese față de care era martor fără putere, îl obligară la o introspecție, la o atentă măsurare a forțelor sale. De aici, ca un corolar, adâncirea în sine și izolarea.

Dacă pentru ceilalți oameni, cu puteri originale de gândire și sentiment, o izolare putea fi întotdeauna un mijloc natural de revizuire și măsurare, pentru Stefan Hubertus izolarea deveni un supliciu. Cât timp în societate, prin insucces i se măsură cu justa măsură lipsa și imposibilitatea de adaptare, în singurătate, actele sale, simple ipoteze, urmau în desfășurare drumuri inexistente. Avea bucurii de felul bățăliilor câștigate de-un strateg pe hartă. În schimb, durerile erau mai profunde ca oricând, fiindcă măsura lor nu era pornită din proporțiile obișnuite, generale; ele se'ncolăceau multip-lu în cochilia lor vicioasă.

Ajunsese la un moment dat să fie un simplu spectator al neputinței sale. Nici chiar elementarele obligații igienice nu-l mai puteau fixa la o atitudine hotărîtă. Când te decizi să te speli, o faci, indiferent că intri în vană sau o faci la cuvetă. El rămâne nespălat, fiindcă nu se putea decide între aceste două mijloace.

De multe ori, seara îl surprindea la fereastră, privind desfigurată, ca de-o obsesie, la oamenii de pe stradă. Le număra pașii, căuta să le cântărească din ochi puterea cu care pun piciorul pe pământ, ușurința cu care întorc capul, dezinvoltura cu care salută și mai ales, naturaleța cu care rîd și vorbesc. În fiecare gest căuta să le surprindă o urmă de ezitare, o înfrînare bruscă, o cotitură sau o renunțare. Își căuta scuze până și'n liniștea cu care se plimbau unii, în care îi plăcea să vadă, o ezitare, o pândă intimă la pasul ce-l fac.

Măsura nopților de insomnie o știa atît de bine. Când ceasul bătea două și când știa că a treia lovitură nu putea urma, atribuia ceasului un fel de teamă. Se'ntreba, oare, nu e trei și acest ceas ezită s'o spună? Și'n lupte și presupuneri de felut acestora, noaptea se'nținea ca o uriașe plapomă de cauciuc.

Când viața îl obliga să reintre în mijlocul ei, o făcea c'o lipsă de plăcere încât părea un ritual de ezitare. Evita împrejurările care-i complicau lipsa de adaptare, iar când se simțea în fața unor inevitabile evenimente simțea o dureroasă sfîșiere. Incepea c'o teamă, că nu e în stare să stea în picioare, c'o spaimă că este desculț sau descheiat la pantaloni, că a plecat fără guler sau că pe cap poartă încă plesa de presat părul. Urma o amțeală și-o respirație agitată. Și dacă'n clipa aceea trebuia să zâmbească convențional, din politeță, o făcea automat ca o mască trasă de-o nevăzută ață. Când panica trecea trebuia să se retragă, să se așeze, să stea în întunec, să-și astupe urechile și nasul, să-și micșoreze pe cât mai mult numărul senzațiilor ce le-ar putea primi din afară.

Pe de altă parte, sufletul său cuprindea orizonturi nebănuite. Intinsul nemăsurat al actelor generoase, fapte eroice, salvări dela înec, (cu toate că nu știa să innoate) dăruiuri de averi, (pe care nu le avea) și mai ales, o viață de agitată tensiune, de ciocniri, de contact, de creație, acolo în mijlocul mulțimei ce se agită. S'ar fi vrut omnipotent, general și universal, etern și ridicat pe înălțimi de apoteoză.

Și'ntre aceste două lumi de dorință și neputință, vieța lui Stefan Hubertus se scurgea tragică și stigmatizată.

Și lucru ciudat, toate analizele la care se supunea se opreau undeva, într'un loc, întotdeauna altul și mereu motivat de altă cauză. De aceea le relua dela capăt de nenumărate ori. Dacă într'o zi trecea cu'n argument dincolo de cel de ieri, simțea o bucurie de copil care face primii pași. Dar imediat observa, ah! această luciditate mereu prezentă, că argumentul nu aparține înlănțuirii aceluia proces logic. Atunci, în sufletul lui Stefan Hubertus, ca pus în mișcare de-o supapă, se prăbușea o întreagă clădire ce umpluse toate spațiile iluziilor sale.

Cu toate acestea, în Stefan Hubertus, din zi în zi, în ciuda unei logice aparente, speranța de refacere era tot mai vie. De ea, de această imagine care fuge ca un miraj în stepă, lega toate posibilitățile sale. Se obișnuise să vadă lumea prin virtualitate, prin puterea de a fi, nu prin propria ei existență. Il supăra chiar când găsea ceva definitiv clădit. Simțea o voluptate, probabil vecină cu conștiința de peire a cocainomanului, în a trăi din viciul dorinței ce nu se poate îndeplini.

De aceea, într-o zi, când răsfoia o revistă c'o încetineală ce depășea ritmul minim al vieții, tresări, când văzu o pagină cu rezultatele unor analize grafologice. Spre surprinderea lui se decise deconcertant de repede. În ziua aceea chiar trimise o pagină cu scrisul său revistei care făcea cititorilor serviciul de analize grafologice. După acest act, pe care nici nu-l observă cât de repede și de sigur îl făcuse, recăzu în lumea lui de dorințe.

Numărul revistei de peste două săptămâni îi aduse rezultatul analizei grafologice. Era mult mai lung decât al celorlalți și tipărit cu litere groase. Il citi rar și c'o conștiință clară a prezenței sale în acele rânduri. Se văzu nud, desbrăcat de tot ce avea și ce adăogase iluzoriu. Văzu acolo rezultatele la care nu putuse ajunge cu analizele sale niciodată. Văzu sfârșitul neputinței sale, văzu o siluetă înaltă și pregnantă în duritatea ei. Această reoglindire, pe care o bănuia în începuturile ei, pe care o refuza însă în finalitate, îl făcu să simtă o durere însinuant de lină. Ceva ce creștea în el cu siguranța cancerului. Iar la urmă, când știa pe dinafară textul, avu impresia că stă pe-un pic de munte înalt, unde, se delectează privind norii călători, însă de unde, la prima privire în jos, va năvăli în toate fibrele ființei sale o amețeală, un vârtej ce-l va fixa în centrul unei trombe de neînvinc.

„Fire aplecată spre reverie, pasivă și plină de originalitate. O „disproporție exagerată între dorință și puterea de realizare, de „unde, o teamă a actelor sale, o nesiguranță și o distrugătoare „timiditate. O mobilitate de gândire ce nu poate rămâne pe planul „inițial niciodată. O confuzie congenitală între cauză și efect“.

„Inteligență naturală, dezvoltată însă unilateral, spre o autoanaliză dură și stânenitoare. O anumită voluptate a neputinței.

„Maladivă aplecare spre cercetări intime. Lipsă de afectivitate „și „sentiment.“ Imaginație bolnavă. Voință cu puteri nebănuite, „ținută însă latent, îngropată într-o stare morbidă de pasivitate „și degenerată autoanaliză“.

În fiecare cuvânt și înțeles văzu o zi, o întâmplare, un gând, o neputință. Văzu peste tot, în sensul general, un înțeles puternic și de neînălțurat. Literele de tipar păreau litere de fier, înroșite 'n foc și aplicate, una câte una, undeva, în sufletul său, unde simțea durere, de unde nu putea porni reacțiune.

Câte zile s'au scurs în această trăire totală a desnădejdiei Stefan Hubertus nu bănuia. Viața îi devenise un act reflex, dincolo de voința și puterile sale.

Această desbrăcare și punere față în față, cu caracter de de-

finiție, a întregului său complex psihic, îi sgudui ființa în cele mai mici părțile. Dece avusese curiozitatea acestei analize? Cine intrase neînviat în templul său de desnădejde și reverie? Cum putuse acela, un anonim iscălit cu'n pseudonim banal, să vadă, în torsionile literilor și cuvintelor sale, stânjenirea și lipsa lui de decizie? Iși imputa o lipsă gravă de control a actelor sale. Era sigur că trimis scrisul la analiză într'un moment de totală inconștiență.

Ce era curios, că nici nu se gândea să accepte posibilitatea unei respingeri a acestei analize. O neacceptare totală și gata. Nu, asta nu o putea face, se vedea prea direct în această analiză, prea vedea în fiecare cuvânt o trăsătură, în fiecare noțiune o nebuloasă proprie. Simți profund, că'n cea analiză grafologică se ascunde o parte din persoana sa, dacă nu chiar întreaga sa ființă.

*

O criză puternică de nervi îl duse într'un sanatoriu. Acolo, spre surprinderea sa, fiecare spaimă ce-o avea, fiecare neputință, obsesie sau vis, era notată și cântărită, apoi pusă în forma unui depozit prețios pe-o fișe ce purta numele său. Deci, acolo i se rezuma din nou personalitatea. De data aceasta însă era c'o intenție. Cealaltă fusese doar așa, indiferentă, svârlită ca un pumn de litere la tipar. Aici văzu frunți încruntate, discuții în șoaptă, întrebări fără răspunsuri și uneori priviri de compătimire. Vedea în medicii ce roiau în jurul său o preocupare similară cu a sa, cu a sa de altădată, când trebuia acasă să se mbrace și pe stradă să salute.

Acuma lumea lui se simplificase. Nu dorea nimic și nu făcea nimic. O identitate clară între adâncul său și lume. Care lume? Tavanul alb, patul alb, medicii în alb și peste tot ceva alb și'n liniștea și'n sgomotul ce se alternau la infinit. Gusta ca niciodată voluptatea de-a nu fi forțat să facă ceva. Și'n ea regăsea ceva din durerea clipelor în care se surprindea înaintea, că nu intrase încă în magazinul în fața căruia se plimba de-o jumătate oră.

Medicii deveniseră pentru el singurele amintiri de dincolo transpuse aici. Dar ei nu-l indignau ca oamenii de pe stradă, atât de vii și de deciși. Reuși să vadă în medici mici mașini, pe care, de câte ori le puneai pe piste diferite ezitau și se gândeau. De-ar fi știut ei cât era el de mulțumit când în vedea nedumeriți, neștiind ce să facă și ieșind cu capul în jos, așa cum ieșea și el după minute de ezitare, din sala de așteptare a unui dentist unde nu se putea decide să intre.

Incet, pe măsură ce timpul aducea un nu știu ce reconfortant în Stefan Hubertus el începu să vadă mai clar. Să observe, că'n lume este totuși o armonie simetrică cu cea a desnădejdii sale. Că dacă oamenii nu stau minute întregi pe marginea trotuarului înainte de a trece strada, o fac pentru că îi mână din urmă o grabă și-un imbold străin de ei. Incepu să creadă că toată lumea ar face ca el, dacă ar dori ca el, nimic. Găsisse chiar în memorie anumite împrejurări în care descoperise flagrant neputința lui și în care, nu acționase sub impuls inedit, propriu, ci doar dintr'o dorință, dintr'o pornire de-a mima lumea cealaltă. Incepu să prindă

contur precis părerea, că 'n clipa în care se va simți fiecare om un început și fiecare gest ce-l face ca cel dintâiu, numai atunci va putea verifica, dacă într'adevăr el este eroarea și nu ceilalți.

II

Înălțimea unui cer albastru de primăvară îl surprinse pe Stefan Hubertus în același pat de sanatoriu, întorcând în minte, pe toate fețele cuvântul *voință*. Il memorizase din analiza grafologică. Faptul, că din acea caracterizare se oprise la însemnul singurei noțiuni dinamice, îl așeză pe Stefan Hubertus dincolo de cercul vicios al existenței sale de până atunci. Incepu să vadă lumea într'o formă în devenire. Adică, lumea lui o văzu posibilă de organizat și de activat cu acea energie despre care se spunea c'o posedă atât de puternic,

Iar în după amiaza când părăsi sanatoriu își simți sufletul ca o încăpere curată și albă, în care încerca să așeze cu teamă și stângăcie, singura mobilă de preț cu care plecase din sanatoriu, *voința*.

Privea pe oameni cu ochi străini, cu ceva nou în puterea lui de înțelegere. Ii spiona ca și mai înainte, dar acuma, ca dintr'o fișe tipărită pe carton elastic, sărea în totdeauna în jurul cântărilor sale, acea noțiune de *voință*. Le descoperea, lor oamenilor, defecte, lipșuri, îi vedea că fac totul ca niște maimuțe, că nimic nu pornește dintr'un act deliberat conștient și pornit dintr'o personală *voință* de acțiune. Toți îi păreau grosolane fături ce imită, cu putere de imitație intrată în sânge, mișcări fapte ce făceau la fel și strămoșii lor. Acuma începea să-și justifice ezitățile de altădată, lumea aceea a lui de inhibiție, de frână svârlită la orice pas, de luptă cu o rutină compromișătoare.

Voința de a face totul original și propriu, creștea cu fiecare pas ce-l făcea. Mersul îi deveni sprinten, elastic și sigur. Fruntea se înălța convexă spre cer, iar în colțurile gurii flutura un zâmbet seniz.

Stefan Hubertus înțelegea. Pentru prima dată în viața s'a își dădu seama de tot golul ce-l poartă caricaturile, semene lui, depe stradă. În complimentul domnului înalt și elegant văzu, ca 'ntr'o străfulgerare cu lumini înalte, o grimază rece și reprodușă după vreo fotografie la modă. În tandrețea cu care cei doi tineri se țineau de braț, regăsi cu sprinteneală o copie vulgară a îmbrățișărilor universale și eterne. În gesturile elocvente ale omului de afaceri de alături, citi lămurit viclenia vulpei ce 'ndemna corbul cu cașcavalul în cioc ca să cânte. Iar în prestața omului aceleia cu vreo înaltă slujbă în societate, nu se putu abține să nu vadă îngâmfarea stearpă de vis-à-vis. O întreagă copie reprodușă în mii și milioane de exemplare, se plimba pe stradă fără să dovedească nici un gest original, act de *voință* proprie.

Mergând spre casă încerca un sentiment ciudat de părăsire. Se simțea singur în imensitatea originalității sale, singur cu umbrele, cu fapăturile, cu grădina sa de lumină și cu beznele durerilor sale. Urcă scările locuinței în fugă, dorea să scape cât mai repede de mulțimea care era încântată când nu trebuia să judece și care accepta bucuros uniformă și fapta făcută stereotip după gândul altuia.

Stefan Hubertus în noaptea primei zile de înțelegere nu putea dormi. I se părea, că de undeva, de dincolo de puterile sale de apărare, se apropie, cu năprasnică tărie de încercuire, valul de rugină al omului. Că-l vor obliga și pe el, pe el care a înțeles astăzi de ce ezita altădată, când, gânditor original, era sfâșiat de contactul cu copia banală, să accepte mascarada cea de toate zilele. Că pe el, cel care a descoperit voința originală de acțiune, îl vor supune voinții tuturor.

Și atunci, ca să-și dovedească sieși și celorlalți, că primul act de voință independentă ce-l face, în clipa în care a înțeles toată nebunia unor marionete publice, este acela al unei înalte decizii, își trase cu candoarea unui om plin de voință, un glonț în cerul gurii.

V. BENEȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RĂZBOI ȘI PACE

Il y a donc un temps où
la paix est juste et un autre
où elle est injuste. Pascal

Discuțiile asupra războiului sunt totdeauna de actualitate, pentru că și amenințarea lui e mereu actuală. Suportul însă primejdios al unor asemenea controverse, ne infirmază curajul de a-l ataca obiectiv, cu sânge rece. Ne mărginim să-i denunțăm încontinuu pericolul și latura monstruoasă. De fapt, e inutil să fii pentru sau împotriva războiului, căci el se face pe deasupra atitudinii și voinței noastre, ca o fatalitate. (Emil Cioran). Aproape toți diplomații (mulțimea și inteligența lor evidențiază gravitatea ce-i acordăm) sunt împotriva războiului — căci îmi închipui că diplomația nu vrea să însemne decât un simbol al concordiei și nu știu dacă pot să existe și diplomați cu *aparențe* de spirit războinic, — totuși războiul se declanșează când îl reclamă momentul istoric. Nimeni nu dorește poate să moară și totuși *trebuie* să moară, când îi sosește sorocul.

*

Nici pacea și nici războiul nu pot constitui o permanență ca scopuri. Telul ultim al omenirii nu e doar acela de a instaura pacea în lume, ci de a-și crea un mediu prielnic, care să-i favorizeze tendința de a se desvolta și a-și desăvârși rostul ei pe pământ, în vederea conservării perpetue a binelui. Desigur că acesta cu concursul păcii se realizează mai rotunjit, însă nicidecum la infinit. Intervenția în climatul ei momente provizorii de îmbăcsire, care impun instinctiv o filtrare și curățire radicală a atmosferei. Cu drept cuvânt afirmă Pascal deci undeva că „*pacea nefiind justă și utilă decât pentru siguranța binelui, ea devine injustă și pernicioasă când îl lasă să piară și (atunci) războiul care îl poate apăra devine just și necesar*”. În concluzie „*există un timp când pacea e justă și un altul când ea e injustă*”. (E interesant că Pascal plasează aici accentul pe justete). Avem de-aface prin urmare, în sens larg vorbind, cu două moduri de a asigura permanența binelui în lume. Pacea nu este un scop suficient în sine, ci un simplu mijloc de a împrumuta popoarelor o ambianță prielnică, pentru a-și exercita posibilitățile lor înăscute și a se desvolta în toate privințele. În felul acesta se conservă binele. Acelaș lucru e și cu războiul. La drept vorbind, și el oferă experiențe vaste pentru îmbogățirea resurselor noastre de a contribui la progresul lumii către actualizarea binelui în mijlocul ei. E însă dezastruos să se facă din război un climat de viață cu alură permanentă, fără rosturi adânci sub resorturile lui. Toate prăbușirile istorice din o asemenea cauză, să ne fie învățătură.

*

Spun unii că nici nu avem ce învăța dela trecut. Să fim siguri însă că oamenii mai bătrâni, care întâmplător au gustat amarul răz-

---

boaielor, ne opresc pe noi să le facem mai dese și declanșate numai din propria noastră iluzie de grandomanie. Dacă națiunile n'ar fi mai ambițioase și orgolioase decât indivizii, fiecare eșec înghițit le-ar fi o lecție.

*

De fapt, războiul irumpe dintr'un principiu, mai precis dintr'un instinct al vieții, transpus pe planul națiunilor. Un plebiscit, organizat pe indivizi, ar da cu siguranță majoritatea absolută de voturi în favoarea păcii. Totuși nu există nici o națiune, care să nu fi acceptat războiul în bloc. Fiecare o face dintr'o rațiune vilală. Adesea, un popor angajat în război, riscă o asemenea aventură, e împins în flăcările ei, din disperarea de a nu se simți sufocat, iar poporul, căruia i se impune o atitudine defensivă, o adoptă pentru a nu se vedea el sufocat. Războiul se face în fond în numele vieții. E paradoxal, dar așa este. Națiunile care se luptă, dovedesc prin aceasta că vor să trăiască.

*

Ca să faci războiul, trebuie să fii o națiune omogenă, grupată frenetic în sâmburele unei idei diriguitoare, voințele masei convergând instinctiv (e mai multă conștiință în revoluție, decât în război), către o forță centrală, unitară. Trebuie să lupți pentru ceva, — ceva cerut de carnea națiunii (dezideratele revoluției sunt reclamate de spirit și de aceea se pot ivi revoluții insulare într'un popor, sau peninsulare în mai multe deodată). Curajul agresiunii războinice îl are numai un organism comunitar desăvârșit. Nu-mi pot închipui că Statele-Unite ar putea deveni cândva agresive, războinice. Nici Anglia, în stadiul ei actual, nu poate fi agresoare. O țară acceptă să provoace războiul și să sfideze riscul numai în bloc, în mod unanim. (Mulțimea suportă primejdia cu mai puțină teamă și riscul dispare din fața ei). Această unanimitate e suportul și încurajarea ei. Când nu mai urmărești însă decât o conservare a ceea ce ai cucerit, când simți oboseala în mădulare și nu mai poți proiecta înainte nici o idee expansivă sau ideal vital grandios, nu poți să te aventurezi pe panta războiului, pentru că l-ai face să explodeze în vid, neputându-i sădi la temelie o sevă vie, organică, care să-i alimenteze flăcările. Un atare război, aruncat absurd, dovedește nebulnia unui neam. Cea mai grozavă demență o vânzolește grandomania artificială a lui. Iluziile sunt primejdioase pe orice plan

*

Pincipiul cardinal al vieții e polaritatea dintre bine și rău. Orice războinic e susținut de convingerea că luptă pentru realizarea și apărarea binelui, sau cel puțin e conștient că dreptatea stă întreagă de partea lui. Fiecare războinic dospește în sine o misiune mare, purtătoare a binelui. Nici unul nu ar putea concede că elanul acțiunii lui ar fi greșit orientat. Războinicul raționează unilateral.

*

Fără îndoială că din punct de vedere uman războiul e condamnabil. Drama noastră consistă însă tocmai în faptul că necesă-

---

rul nu corespunde totdeauna cu umanul, că necesitatea actelor noastre poate contrazice, realizându-se, gentilețele etice, umanitare.

*

S'au încercat justificări ale războiului cu citate din evanghelie. Nu le prea cunosc. Faptul însă că Isus s'a înduplecat să ia biciul în mână, pentru a alunga negustorii din templu, constituie o scuză adusă războiului. (În război nu mergi cu absoluta hotărâre să omori, ci să pedepsești, să umilești, să epuizezi pe adversar și deții ferma convingere că vei reuși; o pedeapsă totdeauna reușește). Din punct de vedere al doctrinei profesate de el, gestul lui Isus este contrazicător și regretabil, însă din acela al apărării și purificării unui domeniu de viață determinat și cu menire exclusivă, este desigur justificat, legitim. Sunt tărâmurile de viață, care nu suportă o alterare, o mixtiune. Introducerea în subsolul lor a elementelor indezirabile, le poate fi adesea fatală. Există locuri, din care intruși trebuie sculți alungați, în mod oricât de drastic. Pentru a salva omenirea, ești constrâns să sacrifici uneori oameni. Umanitatea nu se interesează atât de umanul actelor săvârșite de indivizi sau popoare, ci de legitimitatea lor. Cu indulgența nu se obține nimic.

*

Pentru națiune, esențele cele mai fragile și delicate, sunt ființa ei însăși și patria. Pe amândouă, războiul le scoate mai masive în prezența ochilor națiunii. Niciodată nu ești mai plin de iubirea de tine, ca în pericol. Tocmai deaceia ești capabil de jertfă. Coordinatele războiului sunt iubirea și ura, împinse până la paroxism.

*

Intențional, războiul nu distruge o ordine, ca revoluția, ci din contră, o apără. Regimul din Rusia țaristă nu era poate înlocuit de război, dacă nu intervenea revoluția. Ceeace îi e dat războiului, virtual, e să creeze noi cadre și posibilități de muncă în lume. Rolul său e regulatoriu. Ceeace refaci, e de obicei mai rezistent, mai tenace.

*

Îmi închipui că astăzi pot exista două moduri opoziționiste de a te comporta și lua o atitudine, în genere, vagă, față de svonul războiului, dictate de caracterul eminent agricol sau industrial al unei națiuni. Cred că povestirile de război fac o națiune industrială mai frenetică, mai vie și mai pasionată să activeze, pentru că starea de agitație, de frământare și provizorat, care plutește în aer, corespunde psihologiei nesigure și ușor inflamabile a muncitorului de uzină. Omul industrial ascunde în sine o nesiguranță, o neîncredere în ziua de mâine, o ușurință de abandonare actualității, fapte care îl fac să se arunce în brațele războiului cu nepăsare. El nu are prea mult de pierdut din aceasta. Nici simțul proprietății nu-i e decât rudimentar dezvoltat, deci îi lipsește suportul stabilității. Muncitorul se pretează la orice. Popoarele agricole privesc războiul din contră cu neliniște. Trăind într'un regim de stabilitate, svonul oricărui pericol are pentru ele un efect derutabil, pentru că le pune în situația să regrete, să se teamă că munca lor, care necesită rotații

---

de anotimpuri întregi pentru a-și arăta rodul, în țările lor, unde mâna omului nu e în măsură să intervină spre a grăbi (deaceea agricultorii sunt fataliști și credincioși, ei așteaptă și speră), se poate distruge. E multă așezare și împăcare cu soarta în sufletul agricultorului. O țară industrială, prin aglomerarea de populație pe spații restrânse, prin viața debordantă ce o suscită în sânul ei, cu tendințe intense de evadare, devine fatal agresivă. Coloniile sunt ventiloarele unei asemenea țări. Fără ele ar exploda. Coloniile o calmează. Cred că pasiunea de putere a unei națiuni industriale și setea ei de expansiune, nu e în fond decât dibuirea în spațiu, a suportului, a unei alții, care să-i asigure stabilitatea, comoditatea, împăcarea cu sine. Prin colonii, o țară industrială calcă, se reazi-mă pe pământ. Un popor agricol are tot reazimul sigur și pasivitatea liniștită întinsă sub sine. Nu-i rămâne decât să le apere. El nu poate fi decât defensiv, în fața agresivității unui popor industrial. Evident, acesta din urmă, pentru a constitui un pericol, trebuie să fie o totalitate vie, o națiune. Dacă Statele-Unite ar fi o națiune, ar amenința toată lumea.

*

Luptele cele mai monstruoase și lipsite de sens sunt provocate de popoare nomade. Acestea n'au nici o scuză.

*

Se zice că un război, cu cât mai scurt, e cu atât mai uman. Și pentru a se micșora durata războiului, se inventează mijloacele de luptă cele mai ucigătoare, mai inumane.

*

Technica pulverizează dreptatea naturală. Vitejia și hazardul se înlocuiesc azi cu pregătirea tehnică și înzestrarea materială. Acestea denaturează războiul. Ceea ce rămâne comun războiului din trecut cu cel din prezent e doar strategia.

*

Prefer o Românie eroică uneia înzestrată cu tot materialul tehnic modern de război. Aceasta dispune de materiale, de mijloace externe, care îți pretind pregătire, cealaltă e plină de suflet. Cu sufletul se face totul.

ION ȘTEFAN

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

Scrisori din Paris (Academia Mallarmé)

Concepția istorică pentru care evenimentele și personalitățile cresc și sporesc, cu fiecare epocă sau fiecare generație în chip de mit și legendă, își găsește o aplicare aleasă în cazul lui Stéphane Mallarmé. Această concepție cultivată mai ales în Germania de către personalitățile crescute în cercul lui Stefan George, el însuși ucenic și admirator al lui Mallarmé, nu se pare străină în începuturile ei, de spiritul mallarmé-an. Se știe doar că în primăvara anului 1889 Stefan George era la Paris, după o petrecere prin Anglia și Italia de nord, unde, grație prietenului său Albert Saint-Paul, un meridional oacheș și svelt care nu trăia decât pentru poezie, a avut norocul să frecventeze „*les célèbres mardis soirs de Mallarmé*” (vestitul cenaclu al lui Mallarmé prin care au trecut aproape toți Larii poeziei și spiritualității franceze de azi între 1884 și 1898). Acolo a ascultat el, împreună cu cei mai vestiți poeți ai timpului, cuvintele *Maestrului*, rostite încet într-o atmosferă de liniște sacră. Și suntem siguri că ceea ce a văzut și a învățat Stefan George în acest cerc încântător, unde se slujea cu evlavie și solemnitate liturgia poeziei, îi va fi de mare folos pentru inițiativele și înfăptuirile lui și ale celor din cenaclul său de mai târziu. Căci nu peste mult după șederea lui de un an în Franța, îl vedem în fruntea unui cerc de tineri și înzestrați scriitori, în fruntea revistei „*Blätter für die Kunst*”, care în ținută hieratică, eroică și profetică, cultivă pentru noul suflet german ceea ce cenaclul lui Mallarmé cultiva pentru tineretul de dincolo de Rhin. Stefan George devine *maestru*, iar gloria lui întocmai ca a lui Mallarmé, se împlinește din ce în ce mai amplu și mai conturat în mit și legendă. Subiectul prezent nu ne îngăduie, prin natura și destinația lui, să insistăm mai mult asupra acestui fenomen de înaltă semnificație pentru destinul poeziei contemporane, dar ne dă prilejul de a sublinia înrăurirea directă și binefăcătoare, dela om la om, pe care spiritul mallarmé-an a avut-o asupra lui Stefan George, și prin mărimea lui sacră asupra celor din comunitatea sa spirituală. Încât, și cu aceasta revenim la afirmația dela începutul acestor rânduri, operele ieșite din sus numita concepție istorică nu ni se par prea depărtate de cultul pe care Mallarmé și cercul său îl oficiau pentru Edgard Poe sau Charles Baudelaire. Cărțile lui Gundolf: „Goethe”, „George”, „Caesar”, ale lui Fr. Wolters: „Herrschaft und Dienst”, „Stefan George und die Blaetter für die Kunst”, cartea lui E. Betram despre Nietzsche „Nietzsche” Versuch einer Mythologie, deși tipic germane, trădează prin tonalitatea culturală și religioasă înrudirea cu spiritul mallarmé-an. Și poate, din acest punct de vedere, cartea lui Thibaudet despre *Mallarmé*, deși foarte franțuzească și latină, se înscrie în aceeași linie cultică.

Dealtminteri, Stefan George spune singur, și cât de frumos,

ceea ce datorește Parisului, Franței și lui Mallarmé. Ascultați o cli-pă cântecul :

„... Et dans la ville a la grace sereine,
Dans les jardins au charme nostalgique,
Au pied des tours rayonnant dans la nuit,
Avec leur voute au prestige magique,
J'allais parmi la jeunesse enivrée
De tout ce qui sur terre m'était cher.
Héros, chanteurs, tous gardaient leur secret.
Villiers, d'un sang assez haut pour un trone,
Verlaine, humble, pénitent dans ses chutes,
Et **Mallarmé**, martyr pour sa mémoire.

Plongeons-nous dans le rêve et l'infini,
Aimons la vie ; elle seule est féconde.
Merci, vous qui là-bas chantez encore.
Et vous dont j'ai suivi les funeraillles
Combien de fois, luttant sous le ciel morne
De mon pays, quand je doutais de vaincre,
J'ai murmuré ce vers qui me ranime:
„*Returnent Francs en France, dulce terre*“.

Așa cum crește astăzi icoana, legenda lui George din inima sfântă a tineretului german, la fel se profilează pe bolta literelor franceze imaginea îmolinită a lui Mallarmé. Poetul de esență stelară, atât de aproape de cer și de pământ, care a scris „*Hérodiade*“, „*l'Après-midi d'un Faune*“, Ce „*Coup de Dés*“ și acea nostalgică și fremătătoare de dorul apelor și a nesfârșirii, „*Brise Marine*“, a intrat în patrimoniul clasic. Și pe zi ce trece gloria lui crește prin gloria și gesturile de recunoștință ale urmașilor săi întru cultul Frumosului.

„Mallarmé, scrie Eduard Dujardin, care l-a cunoscut de aproape, a fost ființa unică în care calitățile, inimii s'au unit cu cele ale spiritului... Mallarmé a fost suprema inteligență și suprema bunăta-te, nici unul din cei cari au cercetat *la rue de Rome* și căsuța de *Valvins* nu poate, după patruzeci de ani trecuți, să-și amintească fără emoție această mână totdeauna binevoitor întinsă, și cei mai mici ai noștri știu cât de greu ne stăpâneam suspinul când trebuia să vorbim despre el în public. Acest suvenir al maestrului iubit și venerat, fiecare din noi încearcă să-l transmită, după posibilitățile lui, fără a fi nevoie de constituirea unei academii cu acest scop. Scopul nostru însă, alcătuint *Academia Mallarmé* a fost mai degrabă perpetuarea învățământului etic care a fost exemplul vieții sale. Cultură supremă a poeziei, desinteres, abnegație, nepăsare în fața injuriilor și a batjocurilor și o concepție socială sută la sută despre rostul poetului.

„Este, la urma urmei, un suvenir ; dar mai mult decât suvenirul acestei prietenii de semizeu, este suvenirul acestei lecții de puritate“.

Ne oprim aici considerațiile asupra lui Mallarmé. Scopul nostru nu-i să prezentăm, ar fi prea pretențios și prea dâmbovițean, poezia lui Mallarmé, ci de a remarca gestul de recunoștință al unui grup de admiratori, printre care găsim valori de primul rang ale

---

literaturii franceze, față de părintele lor spiritual. Și ne gândim cu melancolie în acelaș timp *la ceea ce nu facem noi pentru poezii și spiritele noastre reprezentative*. Avem noi până astăzi o *Academie*, fie și mai mică, *Eminescu*? La noi cele mai nobile intenții se transformă peste noapte în marfă politică și reclamă personală. Nu știm încă să ne cinstim *oamenii mari*, nu ne dăm seama că mărirea celor trecute dă măsura mărimilor viitoare. Nu ne dăm seama că *istoria*, înainte de a fi muzeu, cronică și arhivă, este *creație*, este *viața și gestul personalităților creatoare*. Și impresia de părăsire a propriei noastre istorii o simți nemăsurat de mare în fața unor inițiative generoase ca cea din 19 Februarie 1937 când s'a constituit *Academia Mallarmé*. Unsprezece din cei cincisprezece membri fondatori sunt din intimii și familiarii lui Mallarmé. Fericii muritori cari au primit dela om la om divina învățătură poetică. Iată numele celor unsprezece în ordinea cronologică: Saint-Paul Roux, Edouard Dujardin, Maurice Maeterlinck, Jean Ajalbert, Francis Vielé-Griffin, André Fontainas, Ferdinand Herold, Albert Mockel, André Gide, Paul Valéry et Paul Fort.

Academia va acorda câte un premiu anual de poezie pentru consacrarea unei activități împlinite și nu pentru obrintirea mugurilor poetici, ca la noi, iar o donație aproape de Fintainebleau va ajuta construirea unei case de odihnă pentru poeți.

Așa înțeleg Francezii să cinstească faptele creatoare.

Paris, 24 Martie 1937. BCU Cluj / Central University Library Cluj GRIGORE POPA

Pictorul K. Hübner

Din ziua în care am fost sigur de utilitatea criticei de artă orientată mai mult din punctul de vedere al creatorului, am început, în paginile acestei reviste, procesul de lămurire a tuturor lucrărilor de artă ce apăreau în expozițiile din Cluj. Am găsit însă, aproape peste tot, un material care nu se supunea cu ușurință criteriilor de analiză ale punctului meu de vedere. Susținând, cu o oarecare justificare, primatul rațiunii în creația plastică și obligativitatea conceptului care trebuie realizat conform cu normele tehnico-constitutive, am crezut că pot ajuta, mai ales, artistului. Lucrurile s'au petrecut însă invers. Tocmai artistul creator a fost cel ce s'a găsit mai instrăinat de reconstituirea mea dogmatică. Explicația acestui fapt, cât și a celuilalt, a nesupunerii operii de artă la o analiză obiectiv-rațională, are o singură posibilitate. Artistul creator lucrează, în cele mai multe din cazurile arătate, în mod cu totul inconștient. Profesează cu îndărătnicie munca de inspirație și de impresiune. În acest caz, când în momentul creației procesul nu este canalizat pe căi de elaborare rațională, și desăvârșirea operii de artă se va petrece în același ritm străin de celebritate. Neconformarea la dogmă în momentul creației aduce după sine neconformarea la dogma critică.

*

Expoziția pictorului K. Hübner mi-a dat satisfacția crezului meu

critic. De aceea, egoismul satisfacției personale se înscrie ca o firmă sub numele pictorului Hübner.

Arta lui Hübner pornește în mod rațional. Ideea sub formă de compoziție decurge logic în modul cel mai adecvat reprezentării. Se poate urmări procesul creației dela început până la sfârșit. Iar verificarea se poate duce până acolo încât să reconstitue până și fazele de elaborare propriu zis materiale. Așa dar, la Hübner nu se poate vorbi de inspirație în sens poetic, de impresie, în sens pictural, ci numai de-o elaborare rațională, vecină cu atât de frumoasa știință a lui Euclid din Alexandria.

Ca 'n orice pictură și la Hübner se poate vorbi de preocupări esențiale și secundare. Dacă pare paradoxal ca 'n pictură să fie posibile preferințele, înseamnă că suntem obișnuiți să atribuim în mod indivizibil picturii obligativitatea de culoare. Totuși, fiindcă colorismul în sens pur, presupune preocupare exclusivă și neglijare până la repudiere a tot ce nu e culoare (până și respingerea subiectului) și fiindcă s'a dovedit numărul mic al pictorilor de culoare, trebuie să acceptăm compromisul diferențial al picturii de preferință. Preferința urmează însă să fie înțeleasă, ca aceea cale crezută de pictor ca cea mai justă și mai corespunzătoare posibilităților proprii de expresie. Așa dar, expresia să fie redată complex ca intensitate, prin calea care este admisă de artist ca justă pentru el.

Preferințele pictorului Hübner merg spre: *compoziția de simetrie și de concentrație, forma ca o înscriere logică în spațiu și perspectivă, lumina ca o entitate generală, masa ca un element dinamic al compoziției și colorarea ca o rezultantă logică a formei colorate.*

a) *Compoziția de simetrie și de concentrație*, este pentru pictorul K. Hübner elementul de originalitate și de caracter. Fără să simtă obligațiile consensului general în privința compoziției clasice, realizează doar prin jocul inteligent al simetriei, armonia compozițională. Nici aici nu rămâne la tradiție. Nu se simte obligat să fie simetric prin masse sau forme. De exemplu: în portretul pianistului V. Fischer, pentru echilibrul jumătății din stânga a tabloului, așează pe fond un joc de lumină care vine în opoziție cu simetrie cu pianul, deci o masă, din jumătatea dreaptă a tabloului. În tablourile lui Hübner nu găsești un centru de interes compozițional, formal. Aflii, nu fără surprindere, centrată compoziția într'un detaliu de natură sentimentală, filosofică, socială, etc. În *Prometheu*, centrul e în degetele mâinilor, în *Charon*, în figurile personajelor din barcă, în *La plaje*, la cel care cântă din fluiet și ordonează prin muzica lui ritmul corpurilor. Concentrația compozițională e mai mult de natură ideologică, corespunde subiectului tabloului, centrului de interes, sau idealurilor artistului.

b) *Forma ca o înscriere logică în spațiu și perspectivă*, apare firească compoziției subiective a pictorului Hübner. Compoziția nefăcând-o în mod obligator din forme și din ritmul lor, simte nevoia să justifice material ceea ce a susținut prin compoziție ideal. De aici un accent pus pe formă. Aceasta este la Hübner de-o frumusețe demnă de subliniat. Puternică, dură sau suplă, modelată în

corespondență logică cu materialul pictat, este de-o expresivitate puțin întâlnită. Forma lui Hübner nu este numai modelaj, este înțelegerea și justificarea materiei. El ridică materia la o purificare, o ridicare peste înțelegerea de fiecare zi. Din acest complex apare ca naturală identitatea dintre formă și conținut, justificarea reciprocă și expresivitatea complexă.

Spațiul și perspectiva sunt înțelese de Hübner tocmai prin importanța care o acordă formei. Acestea se succed în planuri dispuse perspectivice. Așa dar, o înlănțuire firească între formă, spațiu și perspectivă.

c) *Lumina ca o entitate generală* este adusă de Hübner în slujba formei. În fiecare tablou lumina vine din mai multe surse. De sus în jos, de jos în sus, din mijloc spre periferie, din spate spre față și invers. De aici, o lumină care plutește general. Și nu este o lumină colorată, care să fie ton în cazul când cade pe-o culoare și-o modifică. Ea este aproape peste tot, reflexie. Desigur, e o subtilitate tehnică, dar una întrebuițată cu inteligență și spirit constructiv. Ea promovează forma, o pune în spațiu, îi dă alternanță și simetrie, perspectivă și pondere.

d) *Massa ca element dinamic al compoziției* se așează în linia permanentă a descripției subiectului. Subiectul tabloului enunțat prin reprezentare ar rămâne un fragment fără viață în cazul când nu i s'ar imprima un finamism al formelor. Forma lui Hübner ni-i statică, ea are forță și sens. Însă, pentru că forma este doar un aspect local al unei mase, Hübner înscrie în mișcarea dinamică masa cu întregul complex de forme. Fiecare nu pare o transpoziție pe plan dinamic, în fiecare nud vezi mișcarea în devenire prin masa care schițează intenția de mișcare. În acest fel compozițiile lui Hübner trec dincolo de cadrul lor.

d) *Coloarea ca o rezultată logică a formei colorate.* Hübner pune cu toată amplexarea, problema compoziției de culoare, și a culorii în sine, doar în două tablouri. În *Primii pași*, unde armonia este de galben și scara cromatică a acestuia, cu verde și cu un gris. Cealaltă lucrare e *Dansatoarea*, unde probema e și mai dificilă, urmând armonia dintre roșu, perdeaua, galben și acru, părul și fața și albastru, rochia. În aceste lucrări Hübner depășește punctul său de vedere de până aici, și se și contrazice prin aceasta. Ca valoare de artă, toate sunt situate pe acelaș plan. Ca valoare de coaloare, aceste două se izolează și depășesc pe celelalte. În ele Hübner e preocupat de culoare ca o rezultată a tonului. În celelalte însă pune culoarea doar ca o rezultată a formei. *Forma colorată cu scopul de-a promova forma, aceasta este culoarea lui Hübner.* Excepțiile arătate ne arată pe acest pictor cu posibilități variate. În privința formei preferate de Hübner nu trebuie să ne mirăm. Dânsul e german și e în tradiția și disciplina acestui popor un cromatism inclinat spre rece. Atâta timp însă cât Hübner nu-și face din pictura sa o problemă de culoare, faptul că e lipsit de căldură cromatică nu constituie un delict.

*

În expoziția pictorului Hübner am găsit câteva lucrări de-a căror prezență m'am mirat. Se izolau complect ca factură, tehnică, concepție și realizare de celelalte. Vorbesc de perechea de Secui și de tânăra în costum sășesc. Desigur, acestea au fost doar diversamente picturale. Sunt sigur că pictorul Hübner este departe de-a crede în viitorul acestui gen de încercări. Călea dânsului e largă, largă și precis trasată spre culmile de lumină și de artă pură, ca enunțate în *Charon, Pe muntele Măslinilor, La plaje, și 'n seria de portrete în frunte cu Dansatoarea.*

V. BENEȘ

CĂRȚI

Perpessicius, Mențiuni Critice; Ionel Teodoreanu, Arca lui Noe; Eug. Lovinescu, Diana; Victor Papilian, Fără limită; Paul Constant, Râia; Al. Lascarov-Moldovanu, Intoarcerea lui Andrei Pătrașcu; Iordan-Munteanu, Revizori și Inspectori; Damian Stănoiu, Căsătorie de probă; Emil Cioran, Schimbarea la față a României; M. Suru, 1935 literar; Al. Bilciurescu și G. M. Amza, Cine a ucis?

Domnul Perpessicius, foarte gustatul critic bucureștean, a tipărit în editura „Fundăției Regele Carol II” al treilea volum din ale sale *Mențiuni Critice*. Ni se înfățișează, cu generozitatea cunoscută și cu acea informație sigură dar nestrigătoare, aproape toate contribuțiile „literare” de acum câțiva ani și anume: 14 Iunie 1929 și 15 Februarie 1933, cum ne informează autorul însuși în prefața cărții. În aceeași prefață, ni se spune că criticul se ferește de orice îngărdiri arbitrare, se ferește de a stânjeni libera și autonoma înflorire a fenomenului literar, de a-l sili să crească după o anumită pedagogie și de a sili pe scriitor să-și limiteze raza și natura inspirației. Foarte interesantă dar și foarte vagă atitudine, principial vorbind. Din fericire aceste constatări se întregesc prin textul „mențiunilor critice”, care, oricât ne-ar sugestiona blajinul lor nume, modest și încurajator pentru scriitori, devin din ce în ce mai mai precis în cerințe, tot mai pretențioase în selecționare și destul de severe în aprecieri, care, dacă la prima vedere par mângâietoare înregistrări a „fenomenului literar”, pentru ochiul atent ele sunt adevărate ierarhizări de valori literare și alegeri de calitate. Foarte arareori critica d-lui Perpessicius este o evidențiere de greșeli. Poate fi în acest procedeu „pedagogic” — fiecare normare și alegere deci își are neapărat o tehnică — o anumită tactică literară pe terenul combativității critice. Dar tehnica criticii pozitive, care este adesea o doctrină ofensivă, chiar pentru anumite idei dragi celui mai nepretențios iubitor de idealuri — și acesta e cazul d-lui Perpessicius, cel puțin uneori — această tehnică pretinde ca ea să fie și o anumită strategie: criticul trebuie să dirigeze anumite pretenții și cerințe, doar și numai

pentru motivul că școalele, bisericuțele și cenaclurile literare, moda, snobismul, imitația și epidemiile epocii caută să impună *ele* un fel de a aprecia și de a gusta o anumită creație literară. Chiar dacă am admite — ceea ce filosoficește vorbind este o imposibilitate — nu știu ce anarhie în domeniul gustului, nu știu ce lipsă de ordine, ori ceea ce s'a numit, atât de simpatice dar prea greșit, drept „mutație a valorilor estetice“... și atunci, cum arată practicarea criticii, ajungem la anumite preferințe... care nu văd cum ar fi lipsite de arbitrar! De fapt critica este cernere, alegere; deci selecție și valorificare. Singura ei primejdie este afirmarea dogmatică, autoritar-nejustificată. Dar critica estetică presupune, implică, folosește valorile artei și ale frumuseței, cărora ea le poate, la nevoie, da justificări. Acestea, depășind strictul ei domeniu operativ, îl temeinicesc, servindă-i de bază. Despre ele criticul, care nu poate disprețui filosofia, dacă este cu adevărat așa cum se cheamă, trebuie să fie mereu conștient.

Câtă vreme critica nu se reduce la un simplu gen literar, ci caută să-și sistematizeze, să pună ordine într'un mănunchiu de preferințe măcar, ea presupune o ierarhie logică și o justificare a impresiilor prin prelucrarea lor inteligentă. Ea se clădește pe condițiile de geneză a operii de artă (literară în cazul nostru) și le întregeste pe acestea, apreciind nivelul în care se afirmă această operă, crescută până la exprimarea ei publică. Criticul nu trebuie să se impresioneze prea mult de ceea ce s'ar putea numi „moravurile estetice“ ale epocii și oamenilor, după cum eticianul nu se poate încurca în aprecierile sale de variația, uneori în contrast, a moravurilor propriu zise. Căci, după cum valorile morale au destulă stabilitate oarecum permanentă, la fel, *aproape* la fel, valorile artei și cele estetice prezintă destulă statornicie. Gustul poate varia ca și materialul artelor; însă ceea ce trebuie să-l justifice totdeauna și să-l lămurească are mai multă constanță. Există și în universalul spiritual relativ destulă ordine și oarecare direcție în finalitatea tendințelor pe care el le exprimă sub aspectul valorilor, postulate supreme ale străduințelor omenești. Chiar dacă am admite că critica trebuie să judece creațiile literare referindu-le doar la valorile unei anumite epoci, această relativizare extremă a judecăților sale implică cel puțin anticiparea acestor idealuri pentru critica propriu zisă — ceea ce ar însemna inducerea lor din caracterele operelor cercetate — lucru greu și unilateral; sau: limitarea criticii la critica istorică, adică la istoria literară, care, și ea, cere anumite criterii de selecție și ierarhizare; deci presupune, când vrea să depășească bunul plac și impresionismul viziunilor „geniale“, o scară de valori. Iată pentru ce azi este recunoscut în deobște că adevărata critică literară nu poate fi decât critica estetică, iar valorile de care se servește criticul literar sunt cele ale esteticii și ale artei literare. Un mare specialist în materia aceasta spune undeva, așa de nimerit, următoarele, vorbind de valorificarea întreprinsă de către istoricul literar: „In Wahrheit hat denn auch kein Literaturgeschichtsschreiber sich mit blosser Sammlung und Ordnung begnügt und auf das Werturteil verzichtet“. Aceasta pentrucă, adaugă dânsul, chiar și simpla numero-

tare marginală a operelor este o valorificare. Cine crede că poate privi numai strict pozitivist de pildă două opere a doi poeți, fără vreo preferință, se înșală; căci ele ar trebui atunci așezate pe un același plan și asemănată fie după sfera creației, fie după cuprinsul lor. Adică ar trebui considerate oarecum echivalente cantitativ*). Și nu poate fi acesta cazul creațiilor spirituale, când e vorba mai ales de aprecierea lor.

Deși ar părea, prin pseudoindulgența cu care se înfățișează în genere și prin constanta reliefare a calităților scrierilor cercetate, că critica d-lui Perpessicius se mărginește la constatare și la impresia imediată, niciodată de fapt lucrul nu stă altfel. Marea sa experiență literară, gustul său încercat și temeinica sa pregătire clasică precum și o informație destul de mare în toate literaturile moderne îl fac un delicios critic dublat de un mare talent poetic, însușiri care-i pun la îndemână o fină sensibilitate și o subtilă imaginație. Ca stil, cronicile sale au oarecare doză de prețiozitate, de eleganță cautată, calități scoase la iveală mai ales de declamarea acestor impresii, grăbită, pasionată parcă, dar monoton-accelerată în cronicile sale radiofonice. Acea diplomație sau stratagemă a menajamentelor —, căreia-i urmează oarecum mângâierea cu ghiare catifelate ce ascund intenții de dojană, delicat indicate, — este mai mult o formalitate metodică decât o expresie temperamentală, pentru că *eclectismul aparent*, precum și expunerea ditirambică, nu-s niciodată lipsite de obiectivitatea și seriozitatea impresiunilor sale axiologice, presărat aici-colo cu exclamării revelatoare sau expresii verbale, care ar vrea să fie câteodată și fortificări de convingeri! Stilul său, așa de bogat în metafore, trădează poetul ascuns de critic, iar iubirea așa de evidențiată a rezonanțelor acustice, dovedește meteahna unui spirit pentru care cel puțin muzicalitatea melodiei este dovada unei normări artistice a impresiilor sale, ce par mai mult auditive decât vizuale...

Dar menajamentele acestui critic în fața unor „fenomene literare“ care au luat oarecare prestigiu în arena literelor, este totuși uneori prea generoasă. D. Perpessicius va fi acuzat de posteritate pentru faptul de a fi supraprețuit anumite mode și conformisme, anumite rafinamente și devieri făcute sub pretenția de artă subtilizată; atitudine care poate va fi explicată fie prin legături ce nu puteau fi sacrificate, fie printr'o prea mare delicatețe pe care un poet subtil trebuie s'o păstreze chiar în aprecierile sale... Iată pentru ce par cel puțin ciudate ridicarea la același diapazon a ditirambelor pentru poezia argeziană, pentru cea a lui I. Barbu sau, poate, a lui Ilarie Voronca; ori a scrierilor d-lui Sadoveanu, Damian Stănoiu ș. a. Ori și aici e numai o aparentă simplificare de perspective, pe care „reconstituirea impresiilor sale literare în serii infinite mai comode“, promisă pentru mai târziu, va căuta să le nuanțeze. Oricum criticul nostru este unul dintre cei mai de seamă cercetători ai literaturii actuale și citirea cronicelor sale este instructivă, îmbolditoare la lectura operelor și la reflecție. De aceea *Mențiuni Critice* constituiesc o lectură obligatorie pentru doritorii de informații sincere și

*) Ermatinger, *Die deutsche Literaturwiss. i. d. geist.-Bew. der Gegenwart*.

luminate asupra literelor românești de astăzi.

Există romane sportive cu tendință socială, observa odată criticul francez, romancier și dânsul, André Billy. „Arca lui Noe”, romanul recent al lui Ionel Teodoreanu, ca literatură „vilegiaturistă” într’un anumit înțeles, înfățișează poate o zugrăvire a moravurilor actuale sub specia aventurii sportive, dacă mi se concede această expăsie, singura adecvată caracterizării potrivite a acestei cărți. De altfel sportivitatea este unul din atributele esențiale epocii noastre, în care nu numai „muzica de promenadă” e singura muzică europeană admisă alături de sălbătociile primitivismului jazzist, dar în care s’a simțit și trebuința unei literaturi de promenadă să-i zicem... prin analogie cu termenul nemțesc folosit pentru muzică.

I. Teodoreanu, mare amator al sporturilor*), distins avocat și strălucit vorbitor, silit să se banalizeze într’un roman lipsit de... lirism, n’a putut face abstracție în „Arca lui Noe” de cele două însușiri personale ale sale și ne-a dat în romanul său, prin aceasta, două din caracteristicile principale ale civilizației noastre actuale, civilizație retorică și sportivă... Este sigur că partea cea mai savurată (dealtfel și cea mai fluentă), din romanul acesta va fi pasajul în care autorul ne face să asistăm la admirabila desfășurare a matchului de tenis dintre Bob și unгурul Loți Zoltay, întrecere care și în roman, ca și în realitatea actuală a vieții, ia proporțiile unui eveniment național. Preocupat să surprindă brut câteva tipuri ale vieții actuale, să le ofere oarecum în configurația lor caricaturală, scriitorul va lăsa ca inspirația epică să-i viziteze numai întâmplător expunerea; de aceea înfățișarea clișeeilor de viață a ființelor, ce navighează romanțat în această Arcă a lui Noe, se face oarecum memorialistic, de către scriitorul care se ghicește călătorind alături de personajele sale tot timpul. Ai astfel impresia, care nu te părăsește o clipă, că urmărești notațiile unui jurnal de călătorie și că din paginile ce ți se supun lecturii se ridică, stâruiitor, o continuă invitație la voiaj. Invit și eu pe cititorii romanului să revie în special asupra pasajelor despre „Vagonul direct București—Toplița” sau despre excursia în munți a lui Arthur Clarke cu grupul Ancuța-pictorul, Frau Alma, doctorul Arpad, măgărușul Remzi și scripcarul Țigan (Cap. III. p. a II, vol. II), pentru a se convinge.

Indemnat de către regretatul critic Ibrăileanu să nu se preocupe de atâtea flori, de atâtea zarzări, de atâtea curcubee, de atâtea fructe... ci „să se preocupe de vieață”... și „să facă un roman care să fie telegramă urgentă de 400 de pagini cu oameni și fapte, cu mahalagisme”, adresată criticului, „numai pentru dânsul”, „uitând că e poet”... Ionel Teodoreanu a înțeles să îndeplinească această dorință așa cum a făcut-o în „Arca lui Noe”. Neputând trece încă la un adevărat roman de aventuri — evoluție fatală liricilor intoxicați în propria lor substanță creatoare — romancierul nostru se antrenează pentru acest gen — alt caracter de sportivitate a literaturii sale actuale — stilând pe unul din personajele romanului după ma-

Vezi și *Literatura Sportivă*, în vol. nr. 1433—1434 — Iarbă — din B. P. T.

niera aventuristică a modelului „doxist”, pe care (Bob) îl reproduce tot timpul și adaptându-și chiar el, scriitorul, stilul acestei maniere. Astfel, se încearcă să satisfacă dorința de neglijare a poeziei, a stilului, crezând că se... desmetaforizează! Se ajunge, de fapt, la o nouă și nu prea înfățișare a retorismului medelenist, din care vom da, pentru documentare, câteva probe, rămânând ca cititorul să le găsească alte pilde de tovarășie „stilistică” :

„Atunci de ce nu ședea Baby în odae? Iată că nu putea. Căci în afară de mesajul rândunelelor — Ci-i? Ci-i? — și al pijamalei din extremul orient — Cucul! Mă vezi, Europă? — Baby purta și fatalitatea unei curiozități atavice“... etc.

Sau:

„In schimb între patru ochi, nu era director de operetă sau șef de orchestră, care văzându-i picioarele (Ameliței) — Jos laba! — să nu-i prevestească o splendidă carieră de operetă“...

Ori:

„Soarele funcționa regulat, ivindu-se la ora fixă în geanta lui galbenă de factor poștal al lumii. Apariția lui cotidiană și cursa lui lentă prin Borsec, îi banalizează, scoborîndu-l sub rangul de eveniment, dându-i-l pe acela de simplu fapt divers al zilelor de vară...“

Iată exemple de așa zis modernism stilistic în felul celor pe care cititorul le poate regăsi în *Turnul Milenei*.

Tehnicește, *Arca lui Noe* este un roman fără subiect, adică un... roman „liber” datorită faptului că nu veți găsi într’insul nimic aproape din tehnica romanelor obișnuite. Cu vechiul său meșteșug, Ionel Teodoreanu ne dă totuși și în acest roman unele portrete descriptive remarcabile, precum și cel puțin două minunate viziuni ale copilăriei. Așa scena aventurii nocturne a grupului celor trei copii (Bob, Yolanda și Mihăița se coboară în subsolul „Penzionului Blăcher”). Este o rară și fină înfățișare a psihologiei adolescenței. Sau Cap. XII partea a II, vol. II, care s’ar putea intitula „Râsul lui Imre”, altă pagină de psihologie infantilă. Ori, înfățișat, cap. I din partea III a vol. II, în care ni se arată sprinteneala lui Manți, altă „fată din Brazi”, dar mai naivă, pentru că e și mai mică, decât admirabila svârlogă din „Bal Mascat”. După tehnica sistemului dialogat, patentată în *Medeleni*, e scris de altfel foarte frumosul pasaj al cap. II din partea a treia vol. II, în care ni se oferă mici poeme lirice: un răsărit admirabil și o dimineață de vară, în care retorismul e cam excesiv, totuși, asemeni scenelor de minunăț lirism descriptiv din muzica lui Grieg. Recitiți tot pentru valoarea-i descriptivă începutul cap. IX, partea a II, vol. II: „Așa cum mănăstirile sunt dincolo și la o parte de tumultul și ispitele vieții...” etc. Nu e așa că aceste părți pe care cititorul le reține în minte multă vreme după închiderea cărții identifică pe poetul nostru liric Ionel Teodoreanu? Dar cea mai strălucită dovadă că scriitorul nostru nu se poate încă desprinde, cum ar fi vrut să-l antreneze Ibrăileanu, de vechiul său obicei, este faptul că cele dintâi rânduri care fac trecere spre acest talmeș-balmeș din *Arca lui Noe*, sunt un vechiu păcat, prin care autorul crede că-și începe pocăința: — „Hai cai-

sele, caisele, caiseleee...": „inele ale belșugului său blestemat” stilistic, „ce-i împodobește mâna plină”... Poetul mărturisește greutatea de a se desvâja: „Înainte de a scrie un roman, ar trebui să scriu un volum de poeme”... (Exact ceea ce a arătat, prezentând volumul *Loreley*, v. „Pagini Literare” 1936, p. 128)... *Dar nu pot încă*. Scriu cu două vârfuri: unul în real, altul în poem“...*) Toate defectele de compoziție care se găseau în celelalte romane ale scriitorului nostru, în plus această exhibiție de clișee amestecate, prin care nu știi bine dacă autorul vrea să-și rădă de personajele *Arcei* sau de cititor, se găsesc și în volumul de față. Dar regăsim, după cum am arătat și toate calitățile scriitorului, așa de alintat și de iubit.

Noul roman al d-lui Lovinescu, *Diana*, este fără îndoială o scriere care va mulțumi pe cei mai mulți dintre cititori, prin faptul că ne prezintă, într’o echilibrată compoziție, un colț de viață autentică. Deși volumul de față continuă un ciclu, el poate fi citit și privit ca o unitate bine definită. Subiectul înfățișează desamăgirea unui intelectual — tema destinului intelectualilor revine tot mai stăruitor în preocupările actuale din romanul românesc, — care, retras undeva, lângă un orașel pentru a se îndeletnici cu pomicultura, el, Bizu, diplomat al unei academii agronomice germane, este momit din nou spre București de către vărul său, ministrul agriculturii, Lică Scumpu, care-i oferă postul de subdirector în ministerul său.

Acolo, în București, Anton Klentze, zis Bizu, recade în legăturile lui de odinioară cu Rosina, proprietara pensiunii, la care se reinstalează, întâlnește pe domnișoara Diana Sera, o veche simpatie, din cauza căreia plecase din București, neîndrăsnind să se apropie de dânsa; dar o regăsește consileră a ministrului. Restabilirea dragostei cu Diana este firul principal din acțiunea romanului. Intriga, subtilă dar vulgară prin egoismul ce o desfășură, a Rosinei, care luptă disperat să-l îndepărteze de Diana pentru a și-l păstra, (dragoste de animal sănătos), precum și ciocnirile cu mediul depravat și venal al ministerului în care lucrează, complică interesant și cu rosturi bine dozate acțiunea principală și reușesc să arate lui Bizu legăturile ministrului Lică Scumpu cu Diana și să-l facă să părăsească țara. Romanul dlui Lovinescu este de data aceasta o victorie a obiectivității cu care autorul izbutește să povestească faptele, să zugrăvească personajele și mediul în care acestea trăiesc. Avem un reușit roman de moravuri actuale, în care se oglindește măestrit și simplu, cu o artă neprețioasă, dar, tocmai de aceea, atrăgătoare pentru iubitorul de frumos, societatea noastră. Tot odată, avem și configurarea unui destin a intelectualului de azi, care e silit să reacționeze unui mediu venal și destrăbălat, în care se complace un politicianism vinovat de înjosirea tuturor valorilor autentice ale culturii.

Trebuie să mulțumim dlui Lovinescu de a fi tratat așa îngrijit o temă atât de actuală. Locul nu ne permite să insistăm. Totuși

*) Toate mărturisirile citate de noi se cuprind în *Preluța* romanului, o scrisoare postumă către Ibrăeanu; cea mai frumoasă poate din toată „*Arca lui Noe*”, pentru care i se pot ierta celelalte, mai puțin reușit.

vom remarca, terminând, reușita psihologie a personajelor și, ca un exemplu de creație artistică, magistralul capitol VIII, unde se definește ambianța în care se va desfășura destinul lui Bizu și conflictul dintre noua-i situație și firea lui.

D. Victor Papilian ne dă un al treilea roman, după *Ne leagă Pământul* și *In credința celor șapte sfeșnice*. Și în romanul domniei sale se deapănă destinul unui intelectual — de data aceasta un magistrat — și ni se înfățișează cu desăvârșită fidelitate mediul, provincial, în care acest destin se va împlini: societatea ardelenescă, mai ales din Cluj.

Prin acest fapt romanul dlui Papilian va trezi — a și trezit! — palpitant interes, deoarece dela scrierile confratelui Sera Furpa, nicăiri nu s'a prezentat societatea mai amplu ca în romanul *Fără Limită* a domniei sale. Fără îndoială că materialul artei acestui romancier are, ca orice fel de material artistic, solide aderențe în viață, mai ales că arta sa este net realistă, uneori chiar cu fluturări... naturaliste, dacă mi se îngăduie aceste formule ale vechilor rețete literare!

Însă, chiar dacă romancierul nostru transfigurează observații și notații din experiența trăită, el nu poate fi acuzat, decât prin o regretabilă confuzie a artei literare cu reportajul fotografic, de a fi țintit persoane și situații anumite, mai ales că romanul acesta nu are, cel puțin direct, intenții satirice. Pe același motiv, ar putea cineva să-l facă răspunzător bunăoară pe d. Papilian de comportarea, oarecum demnă de un armăsar dintr-o remontă, a personajului său principal, magistratul Ermil Gărgăreanu, care, oricât de exuberant în această privință, este un artist totodată și are chiar scrupuluri de conștiință în diversele situații ale carierei sale. Personajul acesta, ca și altele din romanul *Fără Limită*, simbolizează — nu fotografiază însă — atitudini reale: să nu se uite cu numai astfel scriitorul rămâne în sfera artei! De aceea, a fost posibil ca această „figură” să trezească regăsiri și să nască chiar proteste, alături de alte personaje simbolice din roman. Dar pentru acest lucru, vă rog să credeți, autorul nu are nici o vină; dimpotrivă, merită felicitări de a fi putut să dea viață ficțiunilor sale gândite. Ar fi chiar de dorit ca viața noastră socială, cu așa de crude izbânzi și înfrângeri, să-și găsească și în alte aspecte ale sale scriitorul, poate chiar satiric, care s'o plăsmuiască în formele eterne ale artei. Și provincia, deci și Clujul, care au trăit atât de intens conflicte și sbuciumări ale realizărilor sociale și politice nouă, pot fi nu nesecat izvor pentru astfel de contact cu ficțiunile artei literare, în special cu arta romanului, cu soarta intelectualului nostru de aici. Nouăle înfiripări în acest domeniu — schițele, romanul și nuvelele lui Sera Furpa, nuvelele lui Pavel Dan, — pentru a cita numai doi scriitori mai cunoscuți, sunt o garanție pentru aceasta. Iată pentru ce credem că își vor mai găsi încă mulți profitori ai situațiilor actuale chipul, flatat, cum se zice în arta fotografică, simbolizat, schematizat poate în scrieri; dar, câtă vreme personajele acestora vor face serios

concurență stării civile... cei „cu musca pe căciulă“ nu vor putea să aibă nici o pretenție că au servit drept... motiv de inspirație. Iar dacă își vor recunoaște unele cusururi morale, să le fie de bine : pentru acest serviciu adus literaturii se pot declara satisfăcuți că durerea lor personală este — din punct de vedere moral — dovada unei posibile îndreptări. Dar asta n'are aface cu literatura !...

È adevărat că unele localizări de situații din romanul dlui Papilian ar putea face oarecare neplăceri și nedreptăți, la care cred că autorul nu s'a gândit. De aceea pentru liniștea tuturor îl somăm... să le retușeze la o nouă ediție !

Fără limită este un roman masiv. S'ar putea susținea că această complicată frescă socială poate fi un cusur pentru scriitor. Spre deosebire însă de romanul penultim, autorul reușește mai totdeauna să domine vastul material al narațiunii sale. Epica dlui Papilian este complexă deci. Dela începutul romanului povestirea e captivantă prin țesătura unei magistrale analize a sbuciumului sufletesc ce se sbate în ființa lui Ermil Gărdăreanu, fapt prin care autorul izbutește să intre victorios în subiect și să ne introducă totodată, pe nesimțite, în întortochierile mediului ce-l va descrie și care va încadra întâmplările povestite. Mai sunt și alte dovezi de priceperea autorului nostru în analize sufletesti. Voiu cita numai cazul, așa de minunat prins al conflictului moral din sufletul Bălașei, fetița lui Ermil și a Clarisei, (cap. I din partea II), o magistrală pagină de psihologie infantilă. De altfel tot romanul este bazat pe analiza conflictelor sufletesti ce izbucnesc între dorințele obscure și cenzura morală a societății. Cele două personaje centrale din roman, Ermil și Clarisa, apar astfel ca eroi ai acestei drame umane, în care se împletesc atâtea ciudățenii, atâtea infracțiuni înfăptuite sau cel puțin imaginate, în goana oamenilor după satisfacție sau fericire. În această horă a pornirilor, învălmășite și de toată puterea imaginației, care ține locul dreptei judecăți, se învărtesc toate celelalte personaje. Mediul personal al vieții judecătorești și al celei profesionale alcătuiește cadrul acestei povestiri. Nu e locul să insistăm aici asupra amănuntelor. Vom adăugi, încheind, că romanul *Fără Limită* aduce în literatură multe aspecte din viața societății noastre de azi, reușind să ne rețină atenția concentrată asupra scăderilor și sbuciumului așa de omenesc al acestei vieți : admirabilă, absurdă, abjectă și stupidă ; dar care e așa cum este !

Pe când romanul dlui Papilian ne înfățișează neliniștea vieții unei clase orășenești, a intelectualilor, în *Răia* d. Paul Constant ne prezintă, într'un stil nervos, dozat adesea până la șarjă, tribulațiile unui excroc politic, succesele și declinul lui, într'un oraș de provincie. Din scriitor la o percepție, țiganul Sofronie Lăzărescu, din mahalaua Bursuci, ajunge fruntașul politic al orașului și al județului, ba chiar și deputat folosind toate mijloacele neîngăduite și scăderile societății în care politicianismul se întinde ca o pecingine. Sunt în volumul dlui Constant pagini de usturătoare satiră, care zăgrăvesc cu multă vervă metehnele societății în care trăim. pre-

---

cum și minunate portrete prinse în rezezi linii caricaturale, definitiv. *Râia* este o carte plină de umor, înveselitoare la citit, dar care, după aceea, te lasă într'o melancolică descurajare să reflectezi asupra cusurilor vieții noastre. Noroc că îți dai seama: definitive rămân numai schițele cărții, iar realitățile sociale, trecătoare, se pot schimba... Volumul *Râia* ne îndreptățește să credem în văditele însușiri de scriitor umorist ale autorului, bun observator și povestitor antrenant.

Cunoscutul scriitor tradiționalist, d. Al. Lascarov Moldovanu, după ce ne-a dat *Biserica năruită*, *Mamina* și *Romanul Furnicii*, în care cititorul poate găsi atâtea pagini de autentică strădanie omească după ideal, credința fermă în valorile supreme spirituale și setea metafizică de transcendent, iată-l oferindu-ne în noul său roman ridicarea preotului Andrei Pătrașcu, odinioară mare orator religios, din ruinile propriei îndoieli abătută asupra-i în urma multor crude nenorociri familiare. Andrei Pătrașcu se întoarce din scurta criză a îndoielii spre jertfa creștinească pentru aproapele. Într'însa își găsește rostul vieții și mulțumirea adevărată. Înaltul său misiionarism trece dela fapta bună, făcută cu desnădejdea începutului de a se rupe pierzaniei necredinții și până la clipele de extaz din închisoare, unde ajunge alături de câțiva răsvrățiți contra ordinii publice, pe care se dusese să-i îndrepte, prin sfaturi creștinești, la adevăr. Peripețiile acestei conversiuni (întoarceri, cum îi spune autorul) sunt pagini de migăloasă și foarte adesea fină analiză sufletească. Dar romanul dlui Lascarov Moldovanu înfățișează, odată cu sbuciumul din jurul fericirii vieții omenești și multe laturi ale apucăturilor morale de astăzi, zugrăvește câteva tendințe ale vieții sociale dela noi, alăturându-le punctului de vedere creștin, ceea ce-i dă un mare interes pentru problematica vieții; mai ales că azi creștinismul este folosit de politică în felurite denaturări care dovedesc iminenta trebuință de reîntoarcere pe căile vechii credințe, pentru a înlătura lipsa sau pierderea ei totală de acum.

Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu transpune pe planul literar multe din suferințele și speranțele bietului om modern, hârțuit de pretutindeni de atâtea făgăduieli, ademeniri și... ideologii, în goana lui spre fericire și mântuire. Soluția creștină a problemei adaugă actualității ei și interesul cu care invenția unei acțiuni poate susține această temă la un grad destul de înalt pentru a merita să recomandăm cititorilor romanul dlui Lascarov-Moldovanu, călduros.

Revizori și Inspectori este titlul noului volum scris de d. B. Jordan autorul romanelor *Normaliștii* și *Învățătorii*. De data aceasta domnia sa vrea să scrie un roman social în colaborare cu d. V. Munteanu, în care să înfățișeze toate grozăviile așaziselor organe de control, tolerate, deși bine cunoscute, de către șefii politici. Și în această carte găsim așa dar fresca moravurilor contimporane din societatea noastră. Indiferent dacă, în zelul de a fi cât mai aproape de realitate, volumul autorilor e mai puțin ori mai mult decât un

roman, ținând seama că arta scrierii lui cedează satirei și uită prea adesea necesitatea plămuirii unor situații narative adecvate; sigur este că *Revizori și Inspectori* fac bilanțul cu atât mai dureros cu cât este foarte, prea fidel expresia unei realități întristătoare. Am adăugi numai că scrisul d-lui Jordan va trebui să caute, odată cu diferențierea preocupărilor și pe acea a unei tehnice, pentru care portretistica, oricât de destoinică și stăpânirea dialogului, oricât de sglobiu, nu pot fi uzate până la infinit. D. Jordan să aibă mereu în ochi eșecul de după primele volume al d-lui Damian Stănoiu. Să nu ne ducă și dsa cu șarja împotriva dascălimei acolo unde autorul amintit ne-a dus cu „romanele” sale despre viața tagmei călugărești!... Sunt însă în cartea aceasta multe pagini pline de duh care merită să fie citite.

Fiindcă era vorba de d. Damian Stănoiu, trebuie să ne oprim o clipă la noul său roman, care se desfășoară, pretențios la prima vedere, pe tema *Căsătoriei de probă*. Vă rog să credeți că de data aceasta cuprinsul cărții d-lui Stănoiu e mai puțin scandalos decât ne-am aștepta, citindu-i titlul și amintindu-ne de antecedentele sale scriitoricești mai recente! Cu toate că defectele acestui scris retoric, de data asta, adesea, mai puțin deslănat, n’au dispărut cu desăvârșire, trebuie să constatăm că el se ridică, imbecurător, la o tratare destul de serioasă a unei probleme, reușind să ne-o arate cu ajutorul unor întâmplări povestite interesant, abstracție făcând de câteva scene de melodramă inevitabilă. Din romanul d-lui Stănoiu rămân destul de vii în amintire chipurile lui Mișu și al Viorichii, precum și unele situații comice, deși autenticul lor e uneori pastiş și exagerare după scriitori ce nu pot fi imitați... Oricum, *Căsătorie de probă* pune pentru autorul nostru o problemă: se poate ca el să privească scrisul și în mod serios, ceea ce ar îndreptăți să așteptăm surprize viitoare din parte-i.

Schimbarea la față a României este un bogat eseu al d-lui Emil Cioran, scriitor cu deosebit de variate resurse și cu frumoase lecturi filosofice. Intreg eseuul d-lui Cioran este o critică acerbă a pasivității trecutului nostru istoric, o apologie a violenței și a dorinței arzătoare ca țara aceasta să facă eforturile supremă de a se depăși din starea în care acest trecut a lăsat-o. Antidemocrat, partizan al dictaturilor, antiumanitarist, și „anti”... în mai multe feluri, cu ideologia lui, d. Cioran interesează mai puțin decât nelăgăduitul său talent de a înfățișa, uneori forțat de original, problemele despre care scrie. Cartea aceasta cuprinde atâtea însușiri, dă atâtea sugestii, trezește atâtea nedumeriri și chiar revolte, încât numai pentru aceste calități măcar merită să fie citită. E drept că nu te simți deloc obligat să împărtășești părerile, prea adeseori riscate, ale autorului! Dar asta nu are aface, cât timp lectura volumului antrenează, chiar acolo unde absurditatea ori îndrăzneala sar în ochi. Spre a da un exemplu, citez cel dealdoilea capitol al volumului „Adamismul Românesc”, care e grozav, nu numai prin supărător

de căutata titlatură, ci, mai cu samă, prin îndrăzneța jonglare dialectică precum și pentru paradoxul dogmatismului temelor susținute, din înfățișarea cărora nu lipsește, trebuie să adăugim repede, adesea o foarte ciudată viziune a nuanțelor și o presărare de ferice expresii și caracterizări. Scrisul d-lui Cioran este o neașteptată suită de decepții și încântări pentru cititorul deprins să găsească ideile filosofice expuse logic, cu rânduială și sistemă. Deși mai puțin aforistic ca de obicei, stilul acestui volum este scriitor de fulgurant, cu țâșniri limpezi din obscurități voite ori inevitabile, fără continuitate ideatională; în schimb cu pâlپări mistice, cu încrustări de aspru paradox. Nu arareori entuziasmul poetic pentru o credință — căci d. Cioran are mai multe credințe decât convingeri, — sau cel puțin așa vrea să pară, — îl face să se complacă în termeni ambigui și a căror conturare picturală, ne-logică, este am zice, clar, obscură. De aceea nici discursivitatea, inexorabil trebuitoare unei gândiri, nu este o însușire a scrisului său. El nu gândește de obicei, el vede, vizualizează sau are presimțirea intuitivă a ideilor. Iată ceea ce face originalitatea d-lui Cioran. De aceea, afirm că eseul de lungă respirație nu cadrează cu astfel de structură sufletească și, departe de a crede că d. Cioran este un eseist prin excelență, noi ne permitem a socoti că firea sa îl destinează mai degrabă spre un scris aforistic, nietzscheean; poate și pentru faptul că se simte, pretutideni, înrăurirea artei literare a acestui filosof, în domnia sa. Scrisul d-lui Cioran este covârșitor imaginativ și mănât de o grijă sentimentală permanentă. Sunt sigur că violența sa verbală și îndrăneala afirmațiilor este un refugiu ideologic al unei timidități temperamentale, e o sublimare a acestei timidități ce-l reține de la manifestări faptice violente, în planul unui fanatism ideologic donquijotesc. De aceea caracterizările sale chiar sunt mai mult aptitudini de evocare a stărilor sufletești decât analize, o viziune poetică decât o reliefare precisă a faptelor. Și nimic nu poate fi mai interesant în paginile sale decât bunăoară această delicioasă afirmare: „Numai furia devenirii este vitalizantă”; caracteristic și excelent aforism pentru a pricepe maniera acestui scriitor! Numai în aparență cu aderențe filosofice, — prin iraționalismul său, prin oarecare retorică suigenis, prin calități de vizualizare și îmboldire afectivă, prin covârșitoare înclinare spre fantastic, fanatic, paradoxal și absurd chiar, scrisul lui Emil Cioran este *literaturist* și nu filosofic. Nu va contesta nimeni, totuși, că *Schimbarea la față a României* e o carte plină de curaj, plină de sinceritate și de sugestii. Din fiecare pagină a cărții, se desprinde sbuciumul unui suflet îngrijorat de destinele Patriei, înstăpânit de dorința aprinsă de a-i asigura în complexul european o situație istorică; ceea ce pentru autor nu se va putea câștiga decât printr'o totală „schimbare la față” a țării de astăzi.

Cu toate imperfecțiunile, inerente unei astfel de lucrări, cu toate inadvertențele și voitele ignorări, — unele, mărturisim... simpatice!.. —, cu toate preferințele pentru o anumită ideologie care,

în cazul caracterizărilor critice, s'ar fi cerut motivate prin argumentări, ceea ce ar fi fost greu; — lucrarea d-lui Miron Suru 1935 *literar*, trebuie salutată cu multă simpatie doar și pentru faptul că ține să scoată la iveală sforțările scriitorilor mai tineri din vremea noastră. În orice caz această *încercare bibliografică-critică* este, așa cum se prezintă, un neprețuit auxiliar pentru cercetătorul literar și chiar o destul de credincioasă călăuză în scrisul anului căruia i-a fost hărăzită. Dorim ca începutul acesta să fie continuat. El cere însă, mai curând decât critică negativă, sprijin colectiv efectiv: un singur om, cu toate calitățile, nu poate izbuti în continuarea acestei frumoase întreprinderi, care merită, trebuie chiar ajutată.

În sfârșit! Putem spune că literatura noastră actuală are și ea romanul ei polițist, scris cu oarecare pretenții de artă. E vorba de volumul d-lor Bilcirescu și Amza: *Cine a ucis?* Sperăm că constatarea noastră nu are nimic riscat și că faptul trebuie subliniat, de vreme ce se împlinește o linsă pe care nu numai întâmplarea, ci mai ales dificultatea acestei spețe de artă literară a făcut-o așa de mult așteptată. Nu vom spune că romanul d-lor Bilcirescu și Amza este o capodoperă a genului. Nu! Cartea are destule cusururi, care însă nu interesează în primul loc. Ea are totuși calități. Acestea se cer accentuate. Literatura polițistă străină: franceză engleză, și americană a avut totdeauna o căutare ciudat de răspândită. Conan Doyle pornește, de altfel, deadreptul, din povestirile fantastice ale lui Edgar Poe. Numai literatura americană este de o calitate proastă în această privință. E. T. Sawyer, autorul vestit în speță, e un așa zis „romancier de cinci parale” (dime novelist). Și personajele polițiste ale acestei literaturi celebre sunt de cea mai stupidă speță: Nick Carter, Max Jordan, Nat Pinkerton, Buffalo Bill, ș. a., spre deosebire de Sherlock Holmes sau de Arsène Lupin ori Roulettabille. Eroul din *Cine a ucis?* nu e un vlăjgan ca în obișnuitele romane polițiste străine, ori un nobil detracat ori răvășit, ci — din partea detectivajului, este gazetarul Stylograf, pe când din partea criminalului, „maestrul crimei” este Făgărășanu, zis Zambra; acesta e într'adevăr un revoltat împotriva societății. Boer ca ascendență, trăia liniștit înainte de războiu până ce, însurându-se din dragoste cu Felicia Penopol, cu care nu s'a putut împăca, o brutalizează. Odată întorcându-se acasă târziu noaptea, dela club, o găsește moartă. E bănuț de asasinat, judecat la jurați și condamnat la 20 de ani ocnă. Scăpat de acolo, după pedeapsă, comite o serie de asasinat, rămase toate nedescoperite și de poliție și de justiție. Stylograf își ia rolul de detectiv în aceste crime, datorită iubirii pentru domnișoara Etiopia Balaban, fata pictorului Balaban, care era să fie ucis și el, cu procedeele obișnuite la celelalte crime rămase tainice. Balaban fusese prim jurat în procesul lui Făgărășanu. Pentru Zambra, ca și pentru toți criminalii din acest fel de romane, crima este un excitant și o satisfacție a unei porniri, adesea maniace, a unei devieri morale; nu însă o profesiune. De aceea, se înfăptuiește cu mare artă, fără nici un fel de „găinărie”, fără imprudențe, fiind cal-

culată rece și amănunțit de către o rațiune ascuțită deși răufăcătoare. Criminalul este plin de curaj, disprețuitor, cinic chiar, neiertător. O parte interesantă a reportajelor ce alcătuiesc aspectele acțiunii romanului de față este aceea că, până la desnodământul acțiunii, asistăm doar la rezultatele crimei, la latura ei juridică, adică nu luăm parte la desăvârșirea lor decât la cea din urmă, care trebuia să dea deslegarea tainei ce învăluia pe celelalte. De aici titlul: *Cine a ucis?* Detectivul de ocazie, Stylograf, convins că criminalul, neizbutind să ucidă prima dată pe Balaban, va reveni, e îngăduit să doarmă în camera lui, înlocuindu-l. E surprins însă de Făgărășanu care, revine, într'adevăr. E ținut sub teroarea stiletului și legat până ce Făgărășanu i se spovedește. E necesar procedeu, oricât de neuzitat, pentru ca cititorul să afle destăinuirea întâmplărilor misterioase anterioase. Când urmează să-l achite de viață, apare — *Deus ex machina*: procedeu patentat în romanul polițist, și repetat des și de autorii noștri — Etiopia Balaban, înarmată cu un revolver și cu formula celebră a lui Nick Carter: „Mânilor sus“! Și, ca în toate cazurile similare, Zambra se otrăvește cu un extract toxic neertător pe care-l soarbe, mi se pare, din piatra unui inel... Stylograf și Etiopia — cine s'a îndoit de asta? — se căsătoresc. Prin simplismul procedeelor, prin faptul că rafinează sau continuă reportajul senzațional de crime ori povestirile cu haiduci, romanul polițist a căpătat, pretutideni, o faimă adeseori nemeritată. Totuși speța aceasta are și un fel de capodopere care au jucat și joacă un rol însemnat. Literatura anglosaxonă posedă azi serii întregi de astfel de scrieri. Vom cita una vestită: „The Albatross Crime Club“, seria roșie din Colecția Editurii „Albatros“.

Are însă și romanul polițist calitățile lui. Pedagogul francez Jean Defeuille spune că el e preferabil romanelor pornografice sau care excită cu povestirea amorurilor lascive. De aceea romanul polițist a și fost incurajat de complicitatea educatorilor și a părinților, uneori în pofida bunei literaturi de imaginație a lui Jules Verne ș. a. Dar are și multe cusururi: dă hazardului un rol abuziv și intempestiv, preferă descrierile și povestirile de un realism prea brutal, pentru a excita închipuirea, idealizează tipul aventurierului. Nu mai discutăm consecințele morale pentru tineret al acestui fel de scrieri, adesea dezastruoase, chiar când partea morală e intenționat satisfăcută; deși scriitorii artiști, prin harul lor, pot echilibra lipsurile. Acest fel de roman polițist lipsește la noi. Și *Cine a ucis?* cu toate cusururile și simplismul gazetăresc de care suferă, mi se pare că deschide un drum nou.

ROMULUS DEMETRESCU

INSEMNĂRI

Vorbind în fața Francezilor cari trăiesc în străinătate, d. Yvon Delbos ministrul de externe al Franței a definit admirabil sensul propagandei franceze în lume. „Este vorba — a spus d. Delbos — de apărat patrimoniul Franței în lume nu printr'o propagandă care ar voi să apese asupra liberei judecări a celorlalte țări și să întoarcă totul spre gloria sa cu prețul celor mai grosolane neadevăruri. Franța n'a folosit niciodată pentru a place o astfel de propagandă care seamănă cu o excesivă sulemenire. Franța se slujește de influența ideilor și de munca universală a patrimoniului său”. Cuvintele d-lui Yvon Delbos sunt o excelentă prezentare a atitudinii morale a Franței în fața celorlalte națiuni. Intr'adevăr Franța s'a impus întotdeauna în afară prin bogata ei spiritualitate și prin caracterul universal al ideilor ei. La începutul secolului trecut, Joseph de Maistre scria în „Considerations sur la France” că țara lui produce lucruri cari plac tuturor, că ea satisface gusturile și exigențele cele mai variate. Ceea ce este mai caracteristic în istoria și în destinul spiritual al Franței se datorește faptului că ea a devenit mare și s'a impus lumii fără să calce libertatea și dreptul la existență al celorlalte națiuni. Intr'o omenire liberă, fără constrângere și presiune, Franța a ajuns prin singura autoritate a valorilor ei, centru de atracție al lumii intelectuale. Franța a exercitat asupra lumii un imperialism grandios fără ca să aibă nevoie de un singur soldat care să-l impună. Imperialismul ei n'a fost altceva decât caracterul universalist al culturii pe care a creat-o, faptul că forma ei de viață convenea de minune tuturor. Autoritatea spirituală a Franței nu merge paralel cu cea politică. S'ar putea întâmpla ca Franța să-și diminueze influența politică fără ca cea spirituală să aibă nimic de suferit. Permanența valorilor franceze este garantată în lume indiferent de circumstanțele politice. Germania respectă și admiră Franța cu toată atmosfera ostilă pe care a creat-o în unele ocazii din motive politice. Italia fără să aibă relații politice excelente cu Franța, o prețuește mult. În această situațiune sunt toate națiunile. Literatura, arta, filosofia și știința franceză sunt venerate în toate colțurile pământului. Propaganda franceză în străinătate cum a spus foarte bine d. Yvon Delbos, are ca misiune răspândirea ideilor și munca universală a patrimoniului francez. Ea nu este o propagandă pentru câștigarea unor simpatii de moment pentru a le utiliza politicește. Sensul ei este altul. Ea vrea să creeze legături permanente pe baza comunității spirituale pe care o stabilește. Cultura franceză este prezentată străinătății în ceea ce are ea universal și durabil, dincolo de interesul de moment! Deaceea propaganda franceză este pretutindeni bine primită și n'are caracterul supărător și interesat al propagandei altor popoare. Propaganda franceză în România se inspiră exclusiv din aceste principii fundamentale. Ea este dirijată de Institutul francez de înalte studii din București, condus de d.

Alphonse Dupront, fost elev al școlii normale superioare și agregat de universitate. Acest institut dirijează relațiile de cultură franco-române, schimbul de profesori, studenți și cărți. El nu face propriu zis o operă de propagandă, ci de cultură, fiindcă nu vrea să ne câștige partizani pentru Franța — ceea ce este inutil fiindcă noi suntem prea mult legați de ea — dar mai ales să-i facă cunoscut patrimoniul ei universal care se confundă cu o mare parte a civilizației omenești. Activitatea acestui institut este dintre cele mai prodigioase. Rezultatele lui sunt admirabile. El este o ambasadă culturală care prin acțiunea lui de lungă durată depășește relațiile pur politice. D. Alphonse Dupront este modelul misionarului cultural. Activ și abil, cunoscător al problemelor de cultură, pasionat pentru funcțiunea lui, el este antiteza atașajilor noștri de presă biurocrați și bugetivori cari în străinătate nu pot spune nimic despre România fiindcă n'o cunosc. Recrutați din cluburile politice și din resturile unei aristocrații decrepite, ei sunt niște pensionari intelectuali fără vocație pentru misiunea lor. În afară de d-nii Lucian Blaga și Aron Cotruș, atașajii noștri de presă sunt inexistenți. Pentru a stabili contrastul izbitor dintre acești oameni și funcțiunea lor, personalitatea d-lui Alphonse Dupront, om tânăr, recrutat după exigențele severe ale diplomației franceze, este un model despre ceea ce trebuie să însemneze propaganda în străinătate a unei națiuni. BUCUR ȚINCU

Profesorul D. D. Roșca are darul dumnezeiesc că nu a știut în nici un moment din viață ce este bătrânețea. Ca să întrebuițez o expresie pe care mulți au învățat-o dela D-nia Sa, în viața sa filosoficească se bucură de o neistovită „*frăgezime intelectuală*” (Expresia este tipică pentru limbajul D-niei Sale, plasat pe muchea dintre conceptual și sensibil (plastic), dintre filosofie și artă, adevăr și poezie). Un fond substanțial, rigid, prezentat *tinereste* e calitatea neîntrecută a lui D. D. Roșca. Din cauza acestei naturi de substanță tânără, se apropie cu atâta înțelegere de tineretul actual. Conferința D-sale „Tineretul de azi și Filosofia” (ținută în cadrele Extensiunii Universitare din Cluj) dovedește cu prisosință acest lucru. Plasat pe un punct superior de observație desprinde una câte una notele problemei culturale pe care o ridică tineretul actual aproape pretutindeni. Desprinde pe tânărul intelectual îndrăgostit de formele ideale ale culturii, la care generațiile anterioare au renunțat, făcând critică severă culturii actuale, bazată, în mare parte, pe factorul economic (util). E necesară o rupere cu acest trecut; factorul economic să coboare dela rangul de scop, iar spiritul pur să-și recucerească poziția scopurilor vieții. Este în acest marș spiritual al tineretului o pledoarie pentru un nou idealism, pentru o nouă încredere în puterile conducătoare ale spiritului, pentru un nou absolutism, cu toate că unora par anacronisme. Tinerii caută un nou sens al vieții, descătușat de condiția economică și practică. Tineretul român de azi a adus aceste preocupări în câmpul culturii actuale folosindu-se fie de răsunetul lor din Apus, fie de propria lui necesitate interioară. Acest tineret a deschis ferestrele înspre Europa actuală

(în special spre Franța), arătând că prin discuția unor forme noi de cultură, a unui nou sens dat vieții, însuși conștiința românească a ajuns la o destul de accentuată libertate spirituală. Aceasta este, dată în mod succint, platforma conferinței. Profesorul D. D. Roșca a pătruns prin majoritatea afirmațiilor în însuși miezul năzuințelor și credințelor culturale tinerești. Poate aceasta a făcut-o cu atât mai ușor cu cât s'a simțit mai aproape pe sine însuși de ele, mai ales în problema românească a tineretului. Căutând o vatră sufletească mai profundă a acestei conferințe, putem afirma fără ocolire, că Prof. D. D. Roșca se găsește în tendințele unei bune părți a tineretului actual, precum și tineretul însuși are bucuria de a simți o concreșcență de idealuri și aspirații culturale între el și spiritul riguros filosofic, care este Prof. D. D. Roșca.

ZEVEDEIU BARBU

Însemnam aci, cu un an în urmă, biruința a doi tineri artiști — Eug. Gâscă și Ion Vlasiu — coboriți în Capitală de undeva din munții Ardealului. Și ne arătam atunci nădejdea în biruința artei ardelenene. Iată, acum avem prilejul să improspătăm bucuria de atunci, vizionând în sala Mozart expoziția de pictură a tânărului Nicolae Brana. Acest nou și interesant exponent plastic al Ardealului nu este „pictor de școală”, sau — cum se obișnuiește în termeni critico-guralivi — „artist de cenaclu”. Brana e un singular, un emotiv auster am putea spune dacă nu ni s'ar părea cuvântul prea pretențios. Caracteristică artei sale este sobrietatea — culoarea certă, apăsată mat pe pânză și totuși imbibaă cu o pură sensibilitate. S'ar părea că Brana vrea să fie un naiv în sensul de răsfățat al penelului. Realitatea ni-l arată însă ca pe un pictor de largi posibilități, este drept încă în ascensiune. Ne-au impresionat două adevărate și reușite fresc ardelenene: *Invârțita și Semănătorul*. Cercetând aceste pânze, am trăit sincer duminicile cu soare de pe Secașul Sibiului, zilele potolite ale semănătorului toamnătec. Ne-am amintit nostalgic de orânduiala deosebită a satului ardelean și imaginativ am sărutat plaiul ciscarpatin cu inima însorită. Prin prisma reminiscenței am descoperit în pânzele expuse la Mozart, un Brana de un sincer misticism creștin, un Brana român neaoș în artă și'n sânge. La atmosfera aceasta reconfortantă contribuiesc în mare măsură realizări ca: „*Strângerea fânului, Tăetori de lemne, Bătrâne cărând vreascuri* (pânză pe care suntem informați că o va reține primăria municipiului) și mai ales cea veridică *Fugă în Egipt*. Sunt aceste pânze, tot atâtea momente de viață românească. Suntem alături de cuvântul bun și greu al d-lui Petru Comarnescu, de aprecierea sinceră a lui Paul B. Marian și credem că măcar acel minunat *La pășunat cu oile*, (în linoleum) va vedea lumina Expoziției dela Paris din 1937. Expoziția lui Brana a creat și nemulțumiri mai ales printre tabu-iștii criticei artistice din București. Dar pedeeasupra scăderilor ce i s'au aflat — unele relativ juste — acest fecior de pe plaiu, a adăugat încă o solidă verigă la lanțul realizărilor artistice ardelenene în Capitală. Suntem alături de el.

N. LADMISS-ANDRESCU

În Nr. 4 al revistei „Gândirea“, care din atâtea motive ar trebui să circule în toate saloanele intelectualității românești, între alte bucăți de preț am întâlnit poema „Mănăstire dintr'un lemn“ a lui Radu Gyr. Cine s'a pătruns de farmecul nuvelei „Doamna Chiajna“ a lui Al. Odobescu, în somptuoasele-i descrieri, îl va putea retrăi, cu toate rezonanțele și culorile cronicii românești, în această realizare poetică a lui Gyr. — O altă poemă fericit realizată, demnă de iscălitura unui veritabil poet, a apărut în „Familia“ dela Oradea Nr. 1—2. E vorba de poezia „Manole vorbește zărilor“ de tânărul poet ardelean, George Popa. Ar trebui să cităm aici întreagă poema. Trimitem însă pe iubitorii de frumos la paginile revistei în care vor putea descoperi și alte lucruri demne de reținut.

Ofensiva de epurație a producției noastre literare, deslănțuită de N. Iorga, a reușit, într'un timp relativ scurt, să mobilizeze și să răscolească întreagă simțirea românească. Ce proporții a putut să dea N. Iorga acestei acțiuni salutare și cât de mult a ridicat-o pe întâiul plan, în arena luptelor noastre contemporane, o putem înțelege mai ales și din sesizarea înaltului for al Academiei Române. La vigoasă alarmă a d-lui N. Iorga au aderat academicienii cei mai iluștri, în frunte cu Ion Al. Brătescu-Voinești și Octavian Goga. Campania inaugurată de astădată, mai cu seamă contra anumitor scrieri... pornografice, promite a rămâne între cele mai importante evenimente petrecute în luptele literare românești ale acestei epoci. Gravele acuze ale nemuritorului Brătescu-Voinești formulate împotriva câtorva scrieri în proză și versuri, aruncate pe piață și lansate cu oarecare lipsă de scrupul și împotriva bunului simț al majorității poporului, a deschis, cum era de așteptat, vechiul proces între aderenții literaturii autohtone și literatura de import, cu tot cortegiul ei de credințe și... aberații. N'a întârziat să fie readusă la ordinea zilei și vechea problemă mereu nedeslegată, a moralității în artă. Personalități cu răsunet și prestanță au ținut să-și expună credința și erudiția pe această temă... Ni se pare o diversiune. Mari somități în ale esteticei, dintre care pe unii i-am putut consulta și noi, au spus-o la vreme, ca pe-o punere la punct, că adevărata operă de artă niciodată nu poate fi imorală. Cine nu subscrie? Dar să ni se dovedească că scrierile acuzate de pornografie, apărute, de-un timp, în românește, sunt capodopere, și nu niște simple maculaturi. Până atunci acțiunea lui N. Iorga, secondat de Brătescu-Voinești și Oct. Goga, rămâne în toată frumusețea ei morală, aplaudată de consimțământul unanim al țării.

TEODOR MURĂȘANU

